

De anatomie van het PI

Resultaten van vijf jaar onderzoek naar Particuliere Initiatieven
op het terrein van ontwikkelingssamenwerking

Sara Kinsbergen en Lau Schulpen

De anatomie van het PI

Resultaten van vijf jaar onderzoek naar Particuliere Initiatieven
op het terrein van ontwikkelingssamenwerking

Radboud Universiteit Nijmegen
Centre for International Development Issues Nijmegen (CIDIN)
Sara Kinsbergen & Lau Schulpen
M.m.v. Anneke Smeets
Januari 2010

Voorwoord

In 2005 vond het eerste onderzoek naar particuliere initiatieven (PI's) op het gebied van ontwikkelingssamenwerking plaats. Ondertussen zijn we vijf jaar en vele onderzoeken en verhitte debatten verder. Waar vaak gesteld wordt dat we 'nog maar weinig weten over het PI' laat dit rapport het tegenovergestelde zien. We hebben de afgelopen jaren namelijk veel geleerd over deze ontwikkelingsactor.

NCDO ziet particuliere initiatiefnemers bij uitstek als wereldburgers: mensen die hun betrokkenheid omzetten in actie. Ze zijn daarmee een belangrijke actor in Nederland en daarbuiten. Maar ook PI's leren door vallen en opstaan. NCDO wil dit leerproces ondersteunen en faciliteren, onder meer door onderzoek. Deze publicatie vormt nummer 46 in de onderzoeksreeks van NCDO.

Het voorliggende rapport omvat de resultaten van diverse onderzoeken en geeft daarmee een uitgebreid beeld van het PI. De 'Anatomie van het PI' leert u onder andere wie de mensen zijn achter deze initiatieven en wat hen beweegt. We typeren zowel de activiteiten die PI's ondernemen in Nederland als in ontwikkelingslanden en laten zien wat we geleerd hebben over de bijdragen van het PI aan armoedebestrijding en draagvlakversterking.

Net zoals het PI is onderzoek naar deze actor voortdurend in ontwikkeling. De komende jaren verwachten we nog meer nieuwe inzichten op te doen over het PI en huidige opvattingen wellicht te moeten bijstellen.

We bedanken iedereen die deze publicatie mogelijk maakte. In de eerste plaats al de PI's die in de afgelopen jaren deelnamen aan de verschillende onderzoeken. Daarnaast Anneke Smeets voor haar waardevolle bijdrage over de draagvlakactiviteiten van het PI en tot slot Bram Kinsbergen voor de illustratie op de voorpagina.

De keuze voor de onderzoeken die belicht worden in het rapport en de weergave van de resultaten uit deze onderzoeken vallen volledig onder de verantwoordelijkheid van de auteurs van CIDIN. Alleen de auteurs zijn verantwoordelijk voor de interpretatie van de onderzoeken (en daarmee ook voor eventuele fouten).

Nijmegen, januari 2010

Lau Schulpen & Sara Kinsbergen (CIDIN)

Amsterdam, januari 2010

Annelies Kanis en Sandra ter Woerds (NCDO)

Inhoudsopgave

	Voorwoord	5
	Introductie	10
1.	Het Particulier Initiatief in perspectief	12
1.1	De Nederlandse ontwikkelingssector	12
1.2	Het Filanterale kanaal	13
1.3	Het Particulier Initiatief	16
2.	De ondersteuning van het Nederlandse PI	17
2.1	Particuliere ondersteuning	17
2.2	Indirecte overheidssteun	18
3.	Een eerste kenschets van het Particulier Initiatief	20
3.1	De mens achter het PI	20
3.2	De organisaties	25
4.	PI's in het Zuiden: werken aan ontwikkeling	29
4.1	Wat doen ze?	29
4.2	Hoe doen ze het?	33
5.	PI's in het Noorden: werken aan draagvlak	38
5.1	Het belang van draagvlak	38
5.2	Het hoe van draagvlak	41
6.	Afsluitend	43

Figuren, tabellen en boxen

Figuren

Figuur 1.1: Het filanterale kanaal – een eerste classificatie

Figuur 2.1: Belangrijkste donateurs van PI's

Figuur 3.1: Leeftijd leden PI's

Figuur 3.2: Opleidingsniveau

Figuur 3.3: Politieke voorkeur

Figuur 3.4: Aanleiding

Figuur 3.5: Oorzaken van armoede

Figuur 3.6: Oplossingen voor armoede

Figuur 3.7: Interventiestrategieën

Figuur 3.8: Oprichting PI's

Figuur 3.9: Aantal leden PI's

Figuur 3.10: Betaalde medewerkers

Figuur 3.11: Budget PI's

Figuur 4.1: Aantal landen

Figuur 4.2: Regio's waar PI's actief zijn

Figuur 4.3: Landen waar PI's actief zijn

Figuur 4.4: Thema's

Figuur 4.5: Doelgroep

Figuur 4.6: Type Investerings

Figuur 5.1: Object van draagvlakactiviteiten

Figuur 5.2: Verantwoordelijkheid draagvlakversterking

Tabellen

Tabel 5.1: Doelen van draagvlakactiviteiten

Tabel 5.2: Draagvlakactiviteiten georganiseerd in 2007

Boxen

Box 3.1: Drie interventiestrategieën

Afkortingen

AIV	Adviesraad Internationale Vraagstukken
CBF	Centraal Bureau Fondsenwerving
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CIDIN	Centre for International Development Issues Nijmegen
CPB	Centraal Planbureau
DAC	Development Assistance Committee
DGIS	Directoraat Generaal Ontwikkelingssamenwerking
HIVA	Hoger Instituut voor de Arbeid
IOB	Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie
LINKIS	Laagdrempelige Initiatieven en Kenniscentrum voor Ontwikkelingssamenwerking
MFS	Medefinancieringsstelsel
Minbuza	Ministerie van Buitenlandse Zaken
MoNGO	'My own NGO'
NCDO	Nationale Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking en Duurzame ontwikkeling
NGO	Niet gouvernementele organisatie
OESO	Organisation for Economic Co-operation and Development
PI	Particulier Initiatief
UNDP	United Nations Development Programme

Introductie

In de afgelopen vijf jaar zijn Particuliere Initiatieven (PI's) langzaam ontwikkeld tot en erkend als onderdeel van het systeem van ontwikkelingssamenwerking (OS). Dit uit zich onder andere in hun deelname aan de beleidsdialoog tussen het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Minbuza) en het maatschappelijk middenveld in de aanloop naar het nieuwe medefinancieringsstelsel voor de periode 2011-2015 en in de oprichting van een eigen brancheorganisatie (Partin). Het PI, door sommige ook aangewezen als MoNGO's verwijzend naar My Own NGO (Polman 2008, 50), is ook opgenomen in het rijtje van de vele afkortingen die verwijzen naar allerlei type ontwikkelingsorganisaties en maakt daarmee ook onderdeel uit van het officiële ontwikkelingsjargon.

Bij de erkenning als spelers op het brede terrein van ontwikkelingssamenwerking hoort echter ook dat PI's onderdeel zijn geworden van de discussie over ontwikkelingssamenwerking en dus dat ze zelf ter discussie worden gesteld. Zoals wel vaker binnen ontwikkelingssamenwerking zijn ook deze PI-discussies niet altijd gebaseerd op onderzoek. Voor een deel lijkt dat verklaarbaar. Hoewel we al veel geleerd hebben over PI's zijn er ook nog veel zaken onbekend. Als gevolg bestaat er onenigheid over wat PI's eigenlijk zijn, wat ze doen en hoe effectief ze zijn in wat ze doen. Het definitieve antwoord op dergelijke vragen is voorlopig niet (en wellicht nooit) te geven. Maar er is ondertussen wel meer mogelijk dan alleen maar het uiten van *gut feelings*. In 2005 bracht het Centre for International Development Issues Nijmegen (CIDIN) het eerste invloedrijke onderzoek uit waarin een kenschets werd gegeven van PI's (Brok en Bouzoubaa 2005). Hierna volgden al snel meer, veelal kleinschalige, studies waarin het doen en laten van PI's werd belicht. In de periode 2005-2009 verschenen in het Nederlandse taalgebied ongeveer 35 van dergelijke PI-studies (i.c., wetenschappelijke studies, masterscripties, evaluatiestudies, etc.). Meer dan 2.500 PI's namen deel aan deze onderzoeken in de vorm van onder andere diepte-interviews, focusgroeps gesprekken en enquêtes. Niet alleen de PI's zelf maar ook de door hen ondersteunde projecten en zuidelijke partners vormden onderwerp van onderzoek. Dergelijk veldwerk is onder andere verricht in Nederland, Ghana, Tanzania, Indonesië, Suriname, India, Gambia, Oeganda, Ethiopië, Zuid-Afrika, Malawi, Kenia, en Sri Lanka.

Inhoudelijk richtten de studies zich op uiteenlopende zaken als de samenwerking tussen PI's en hun partners, de effectiviteit en de duurzaamheid van hun projecten in ontwikkelingslanden of hun activiteiten op het gebied van draagvlak in Nederland. Daarmee kijken de onderzoekers ook naar de manier waarop projecten geëvalueerd worden, hoe PI's leren en rapporteren, en hoe het subsidiestelsel voor PI's in de praktijk werkt. In mei 2008 besloot het CIDIN over te gaan tot een eerste grootschalig en diepgaand (promotie)onderzoek naar het PI als ontwikkelingsactor. Dit onderzoek startte met het uitzetten van een uitgebreide vragenlijst onder PI's. Hiermee werd informatie verzameld over 893 verschillende PI's.

Deze en andere studies leren ons steeds meer over de 'wereld van het PI'. Uiteraard is met deze studies het laatste woord niet gezegd – ze geven eerder een eerste verkenning van het PI. Een verkenning die noodzakelijk is voor verdere studies en om de discussie in Nederland (en daarbuiten) over PI's en hun rol in ontwikkelingssamenwerking te structureren. Kort gezegd: Na vijf jaar studies, en anderhalf jaar na de start van het CIDIN promotieproject, is het tijd de balans op te maken en vooruit te kijken. En dat is precies wat dit rapport doet.

Het rapport start met een (conceptuele) uiteenzetting over het PI in relatie tot vermaatschappelijking van ontwikkelingssamenwerking en de opkomst van nieuwe actoren. Het tweede deel vervolgt met een korte uiteenzetting over de financiering van PI's en behandelt dus de vraag waar deze ontwikkelingsactoren hun geld vandaan halen. Het derde deel geeft een algemene kenschets van het PI: wie zijn de mensen achter het PI en hoe kijken ze aan tegen de oorzaken en oplossingen van armoede. Onderdeel 4 zoomt in op de ontwikkelingsactiviteiten van PI's. Naast een schets van het soort activiteiten dat zij ondersteunen laat dit onderdeel vooral de bevindingen van verschillende studies zien over de effectiviteit, efficiëntie en duurzaamheid van de armoedebestrijdinginterventies van PI's. De draagvlakactiviteiten van PI's is het onderwerp van deel 5. We eindigen met een nabeschuiving.

1. Het Particulier Initiatief in perspectief

De term PI of Particulier Initiatief is in Nederland (althans binnen de sector van ontwikkelingssamenwerking) in korte tijd ingeburgerd. Dat betekent overigens niet dat altijd helder is wat een PI is. Vaak ontbreekt het aan definiëring en afbakening in zowel onderzoeken als bij organisaties die het PI ondersteunen. Het begrip PI loopt daarmee het gevaar te verworden tot een van de vele containerbegrippen binnen het ontwikkelingsjargon. De volgende hoofdstukken laten zien dat het problematisch is om van 'het PI' te spreken. In dit hoofdstuk positioneren we het PI daarom eerst in het veld van ontwikkelingssamenwerking waarna we over gaan tot een (brede) definiëring van het PI.

1.1 De Nederlandse ontwikkelingssector

In de regel onderscheidt men in het veld van ontwikkelingssamenwerking drie soorten kanalen waarlangs de 'hulp' loopt: het multilaterale kanaal (= de hulp via multilaterale organisaties zoals de VN en Wereldbank), het bilaterale kanaal (= de hulp via overheden zoals Nederland, België en Duitsland) en het civilaterale kanaal (= de hulp via Niet-Gouvernementele Ontwikkelingsorganisaties zoals Oxfam Novib, Warchild en Woord & Daad). Dit onderscheid is dus feitelijk gebaseerd op het type organisatie waaruit de kanalen zijn opgebouwd. Men zou het dan ook anders kunnen zeggen: gouvernementeel (= bilateraal), intergouvernementeel (= multilateraal) en niet-gouvernementeel (= civilateraal).

Het onderscheid tussen deze drie kanalen zegt niets over zaken als de aard van de activiteiten die ondernomen worden door de organisaties, het type partnerschappen dat ze aangaan, de hoeveelheid geld die er mee is gemoeid of over de effectiviteit van de organisaties. Tegelijkertijd moet erkend worden dat onder elk van deze kanalen een grote diversiteit schuilgaat. Multilaterale organisaties zoals het United Nations Development Programme (UNDP) en de Wereldbank verschillen aanzienlijk van elkaar en er komen steeds nieuwe multi's bij. Beide zaken gelden ook voor de bilaterale donoren. De grootste groep van bilaterale donoren heeft zich al jaren geleden georganiseerd binnen het Development Assistance Committee (DAC) van de Organisation for Economic Co-operation and Development (OESO), maar er zijn steeds meer nieuwe bilaterale donoren die van zich laten horen (i.c. China, India, Brazilië, Korea). Tot slot is de diversiteit binnen het civilaterale kanaal bijna legendarisch. De Nederlandse Non-Gouvernementele Organisaties (NGO's) laten zich dan ook graag voorstaan op hun eigenheid en dus op hun 'anders zijn'.

Volgens Develtere (2009) hebben, ondanks de grote diversiteit, alle spelers binnen de drie kanalen een paar zaken gemeen. Zo omvatten de drie kanalen alle officieel erkende ontwikkelingsorganisaties die door anderen, en door zichzelf, als professioneel worden gezien. Het betreft hier bovendien organisaties die over de jaren heen een 'gemeenschappelijke domeinspecifieke taal, omgangsvormen, methodologie, instrumenten, waarden en normen' hebben ontwikkeld (Ibid., 231). Zij zijn dan ook ontstaan met het doel om aan ontwikkelingssamenwerking te werken – met andere woorden een bijdrage te leveren aan armoedebestrijding en het verkleinen van de kloof tussen en binnen landen. Volgens Develtere (Ibid.,

35) betekent dat ook dat deze groep van klassieke ontwikkelingsorganisaties 'gedreven wordt door een drang naar zelfbepaling. Men staat afkerig tegenover interferenties en interpellaties door derden. Als groep sluit men letterlijk de gelederen en wordt men in een bepaalde mate ondoordringbaar'. Het gevolg is dan ook dat men met argwaan kijkt naar nieuwe (alternatieve) actoren.

En nieuwe actoren lijken zich voldoende aan te dienen. Naast de al genoemde groei en verdere diversificatie van multilaterale, bilaterale en civilaterale actoren gaat het daarbij vooral om de toestroom van alternatieve actoren vanuit een proces van vermaatschappelijking (Develtere & Stessens 2007; Develtere 2009; De Bruyn & Huyse 2009; Schulpen 2007a). Vermaatschappelijking wordt hier gedefinieerd als het proces waarin niet altijd kundige groepen in de samenleving actief worden op een terrein (hier: ontwikkelingssamenwerking) dat voordien werd gerekend tot het exclusieve domein van een min of meer deskundige groep.¹ Hoewel dergelijke groepen of mensen zich uiteraard kunnen scholen in het ontwikkelingswerk is het feit dat zij niet altijd bij voorbaat deskundig zijn een belangrijke reden om hen te onderscheiden van de traditionele actoren in het bilaterale, multilaterale en civilaterale kanaal.²

Daarenboven is er ook nog een praktische reden om tot een onderscheid met andere kanalen over te gaan. Zoals aangegeven is de diversiteit binnen de traditionele kanalen niet alleen zeer groot, maar ook groeiende. Dat geldt zeker ook voor het civilaterale kanaal waar die nieuwe actoren (gezien het feit dat het vrijwel uitsluitend om niet-staats actoren gaat) in eerste instantie toe behoren. Het uitbreiden van het civilaterale kanaal met die nieuwe actoren zou echter zorgen voor een nog onoverzichtelijker geheel en een zodanige diversiteit dat het civilaterale kanaal als begrip bijna betekenisloos wordt. Het is om deze redenen dat wij hier, in overeenstemming met Develtere & Stessens (2006) en Schulpen (2007a), die nieuwe actoren bijeenvoegen in een apart kanaal – een kanaal dat we hier echter niet als vierde pijler (Develtere & Stessens, 2006) maar (mede vanwege de comptabiliteit) het filanterale kanaal dopen.

1.2 Het Filanterale kanaal

Uiteraard is daarmee het laatste woord nog niet gezegd. Het vrijwillige karakter is een kenmerk dat de verschillende actoren binnen het filanterale kanaal met elkaar bindt.³ Naast dit gemeenschappelijke kenmerk, kan het filanterale kanaal enigszins inzichtelijker gemaakt worden door een onderscheid te maken tussen die organisaties waarvoor ontwikkelingssamenwerking niet het hoofddoel is en degene waarvoor

---

1 Vermaatschappelijking verwijst in eerste instantie naar het overnemen door maatschappelijke actoren van taken die voordien tot het exclusieve terrein van de overheid werden gerekend. Bij dergelijke processen, die in allerlei verschillende sectoren voorkomen, spelen in de regel zowel push- als pullfactoren. Een overheid die het om ideologische en/of economische overwegingen van belang acht dat de burger een grotere verantwoordelijkheid draagt voor specifieke taken, zal trachten die burger (individueel of in groepsverband) te stimuleren die taken ook daadwerkelijk ter hand te nemen. Aan de andere kant kunnen burgers een grotere verantwoordelijkheid eisen – bijvoorbeeld omdat zij van mening zijn dat de dienstverlening door de overheid te wensen over laat. Op het terrein van ontwikkelingssamenwerking hebben opeenvolgende ministers zich hard gemaakt voor een grotere verantwoordelijkheid door de burgers. De beleidsnota waarin de huidige minister Koenders in 2007 zijn prioriteiten neerzette heet niets voor niets 'een zaak van iedereen'.

2 Voor Develtere (2009) en De Bruyn & Huyse (2009) is er nog een andere reden voor dit onderscheid. In hun ogen brengen die nieuwe actoren 'nieuwe ideeën, nieuwe waarden en normen, en nieuwe werkformules' in. Deze aanname is tot op heden echter onvoldoende onderbouwd.

3 Daarmee verwijst de term filanteraal ook naar de definitie van filantropie als 'bijdragen in de vorm van geld, goederen en/of tijd, vrijwillig ter beschikking gesteld door individuen en organisaties (fondsen, bedrijven, kerken) waarmee primair algemeen nut doelen worden gesteund' (Schuyt et al 2009, 18).

het dat wel is (zie ook: Brok & Bouzoubaa 2005, Schulpen 2007a).⁴ De eerste groep omvat in principe alle maatschappelijke organisaties en instellingen die in hoofdzaak werkzaam zijn op een terrein buiten ontwikkelingssamenwerking en daarnaast ook actief zijn binnen ontwikkelingssamenwerking. Het betreft hier dus allerlei institutionele actoren voor wie ontwikkelingssamenwerking niet de primaire taak is. Zij onderscheiden zich van de andere kanalen (en vooral van het civilaterale kanaal) door hun andere geschiedenis. Zij zijn immers niet ontstaan vanwege ontwikkelingssamenwerking of om de Noord-Zuid verhoudingen te veranderen, maar ze bestonden al als professionele spelers in hun eigen domein. Binnen deze subgroep van het filanterale kanaal zijn drie verschillende soorten actoren te onderscheiden: (1) (semi)overheidsdiensten (i.c. politie, brandweer);⁵ (2) maatschappelijke, non-for-profit organisaties (i.c. scholen, ziekenhuizen, migrantenorganisaties, vakbonden); en (3) aan bedrijfsleven gelieerde organisaties (i.c. waterbedrijven, banken).

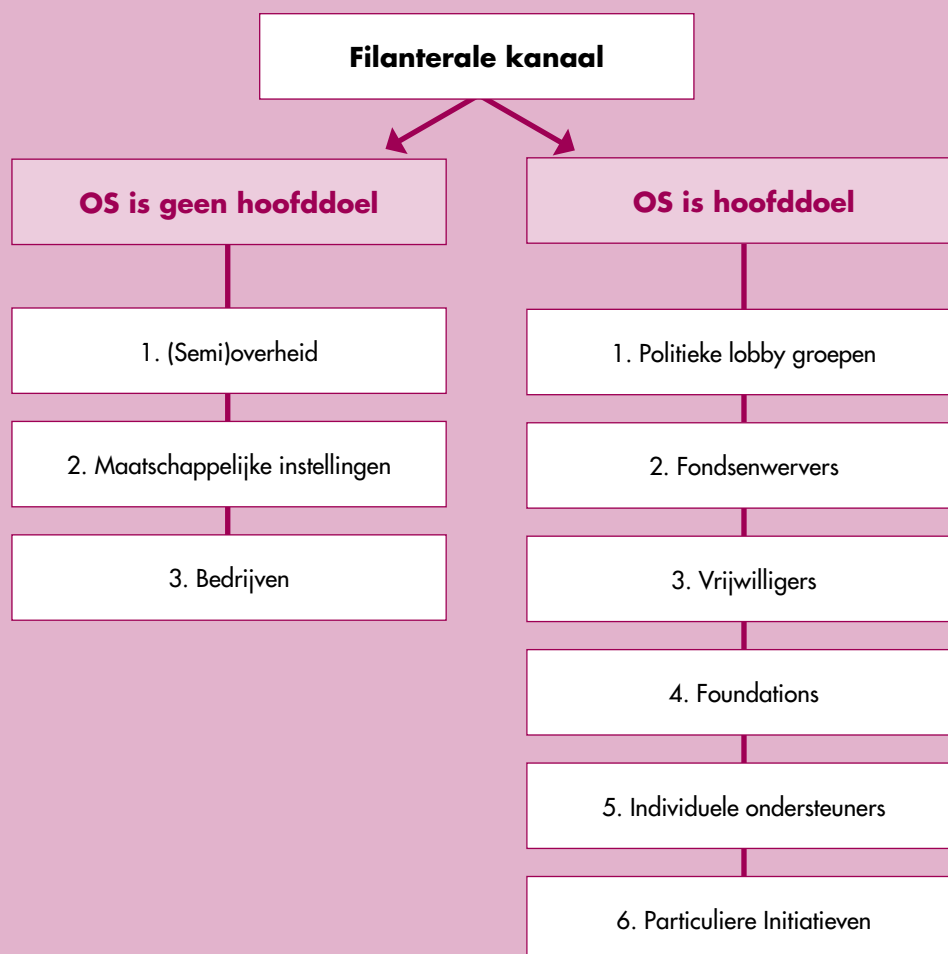
Wellicht het belangrijkste kenmerk van deze institutionele actoren is dat zij zich in de regel op basis van hun eigen expertise in de ontwikkelingssamenwerking begeven. Hoewel er ongetwijfeld uitzonderingen zijn, werken brandweerkorpsen samen met andere brandweerkorpsen in ontwikkelingslanden, zijn scholen actief op educatief terrein en ziekenhuizen op het terrein van gezondheidszorg, en kiezen waterbedrijven in eerste instantie voor ontwikkelingsprojecten gericht op water en sanitaire voorzieningen. Anders gezegd: 'vanuit hun eigen domein (institutionele structuur) ontwikkelt men ontwikkelingsinitiatieven, vaak met gelijkaardige organisaties binnen dezelfde sector in het Zuiden' (De Bruyn & Huyse 2009, 18).

---

4 Houd er rekening mee dat de indeling die hier wordt gehanteerd – en daarmee ook de toewijzing van afzonderlijke organisaties tot een specifiek kanaal of onderdeel van een kanaal – sterk afhankelijk is van de gebruikte criteria en dus per definitie discutabel. Verder onderzoek zal hopelijk meer inzichten opleveren en een sterkere grondslag voor de categorisering van ontwikkelingsactoren. De hier gebruikte indeling vormt een mogelijk uitgangspunt en is in lijn met de belangrijkste onderzoeken die op dit terrein tot op heden zijn verschenen.

5 Men zou hier ook provincies, gemeenten of andere lokale overheden kunnen noemen maar feitelijk vormen die onderdeel van het gouvernementele of bilaterale kanaal.

Figuur 1.1 Het Filanterale kanaal – een eerste classificatie

Bron: gebaseerd op Schulpen 2007a

Voor de tweede groep binnen het filanterale kanaal is ontwikkelingssamenwerking wel het hoofddoel. Zij zijn dan ook primair gericht op het bijdragen aan ontwikkelingssamenwerking. Hier gaat het om initiatieven van burgers, met dien verstande dat de meeste daarvan in groepsverband worden ondernomen. Uitgaande van een brede opvatting van ontwikkelingssamenwerking, onderscheidt Schulpen (2007a) binnen deze tweede groep van actieve burgers in totaal zes typen uiteenlopend van politieke lobby groepen (vooral actief zijn op het terrein van beleidsbeïnvloeding), fondsen en individuen die geld inzamelen voor ontwikkelingsorganisaties, tot individuen die als vrijwilliger een periode in een ontwikkelingsproject gaan werken of in Nederland als vrijwilliger werken voor een ontwikkelingsorganisatie (zie ook figuur 1.1). Waar het bij een aantal van deze typen gaat om individuen die zich inzetten (type 3, 5), geldt voor anderen dat het georganiseerde burgers zijn die een bijdrage leveren aan ontwikkelingssamenwerking (type 1, 2, 4 en 6). Verder geldt dat een aantal van de actoren enkel activiteiten ontplooiën in Nederland waar andere ook daadwerkelijk in de ontwikkelingslanden actief zijn. Opgemerkt moet worden dat het filanterale kanaal uiteraard niet stil staat. Datzelfde geldt voor het denken over dat kanaal. Het is dan ook mogelijk dat in de toekomst, naast de zes typen genoemd door Schulpen, nog andere type actoren binnen dat filanterale kanaal zullen worden onderscheiden. Bovenstaande classificatie is dan ook een eerste aanzet om het nieuwe kanaal te ordenen.

1.3 Het Particulier Initiatief

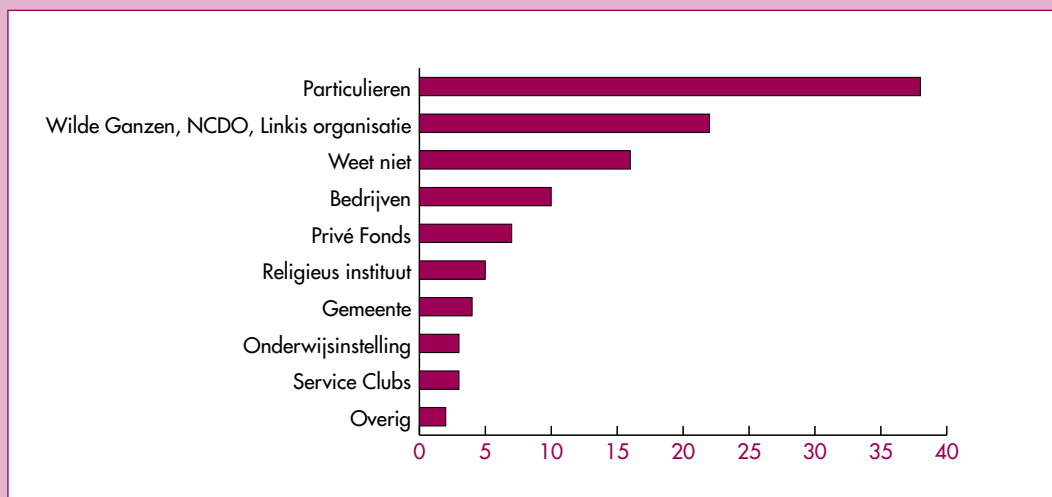
Het type waar het in de discussie in Nederland echter vooral om draait (en waar de hier besproken onderzoeken primair over gaan) is het Particulier Initiatief. Het PI onderscheidt zich van de andere actoren die ontwikkelingssamenwerking als hoofddoel hebben door een combinatie van kenmerken. Allereerst geldt dat het PI wordt gevormd door een groep mensen die op directe wijze ondersteuning bieden in één of meerdere ontwikkelingslanden. Ze zijn dus per definitie niet alleen in Nederland actief en verlenen de ondersteuning niet via een andere (Nederlandse ontwikkelings)organisatie. Bij een PI gaat het bovendien om structurele steun aan organisaties, gemeenschappen of groepen mensen en dus niet om eenmalige, individuele ondersteuning. Het PI kenmerkt zich ten derde doordat ze geen directe financiering ontvangen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en als laatste door hun kleinschaligheid en vrijwillige karakter. Voor bepaling van het 'vrijwillige karakter' hanteert het lopende onderzoek van het CIDIN een bovengrens van 20% of minder aan betaalde medewerkers. Het lopende onderzoek van het CIDIN naar het PI hanteert een bovengrens van 20% of minder aan betaalde medewerkers. Kleinschaligheid kent een tweevoudige invulling: er zijn minder dan 20 vaste leden betrokken bij het PI of het jaarbudget bedraagt minder dan €1 miljoen. Het exacte aantal PI's in Nederland is op basis van de verschillende onderzoeken niet aan te geven. Schattingen lopen uiteen van 6.400 (Brok & Bouzoubaa 2005, 62) tot 15.000 (Vorst 2005, 9). Afgezien van de ruime marge tussen beide schattingen is ook onduidelijk welke definiëring van het PI door de betreffende onderzoekers is gehanteerd.

2. De ondersteuning van het Nederlandse PI

2.1 Particuliere ondersteuning

De Nederlandse burger vormt voor de meeste PI's de belangrijkste bron van inkomsten (zie ook figuur 2.1). Nederlandse huishoudens gaven (in de vorm van geld en goederen) in 2007 in totaal €298 miljoen aan 'internationale hulp' dat daarmee het doel is met de op één na grootste (na 'kerk en levensbeschouwing') bijdrage van het Nederlandse publiek (Schuyt et.al 2009, 12).⁶ Hetzelfde onderzoek (Ibid., 36-37) laat bovendien zien dat 10% van de huishoudens in Nederland kleinschalige goede doelen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking ondersteunt met een gemiddeld bedrag van €72. Indien deze kleinschalige goede doelen synoniem worden gesteld aan PI's dan ontvingen ze in 2007 alleen al van de Nederlandse huishoudens bijna €52 miljoen.⁷ Het is nog onduidelijk of de recente economische crisis de donaties van Nederlandse huishoudens aan PI's zal beïnvloeden. Eerdere economische crisissen hadden een negatieve invloed op het geefgedrag aan goede doelen één tot drie jaar na de start van de crisis (Schuyt et.al 2009, 186). De toekomst zal uitwijzen of de huidige crisis een zelfde effect zal hebben op de geefbereidheid aan PI's.

Figuur 2.1 **Belangrijkste donateurs van PI's** (N=869, %)⁸

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

6 Overigens ontving de sector 'internationale hulp' in 2007 in totaal een bedrag van €520 miljoen. De overige €222 miljoen waren afkomstig uit nalatenschappen (€41 miljoen), fondsen (€17 miljoen), goede doelen loterijen (€94 miljoen) en van bedrijven (€70 miljoen) (Schuyt et.al 2009, 12).

7 Er waren in 2007 in totaal 7.190.340 huishoudens in Nederland (Schuyt et.al, 2009: 203): $(7.190.340 * 10\%) * €72 = €51.770.448$. De eerste gegevens uit een grootschalige enquête onder PI's als onderdeel van het lopende CIDIN-onderzoek laten overigens zien dat dit bedrag in werkelijkheid nog (aanzienlijk) hoger kan zijn.

8 N verwijst naar het aantal respondenten dat de vraag beantwoord heeft. % laat zien dat de waarden in dit figuur uitgedrukt zijn in procenten.

De donateur is dus duidelijk gecharmeerd van deze concrete, directe vorm van ontwikkelingssamenwerking. Mensen voelen zich aangesproken door de kleinschaligheid, de 'korte lijntjes', de persoonlijke contacten in de ontwikkelingslanden, de persoonlijke band met de initiatiefnemer, de concrete resultaten en de snelheid waarmee ze gerealiseerd worden (Man & Van Hemert 2006, 22-24). In de afgelopen jaren is de opkomst van PI's in verschillende onderzoeken geanalyseerd vanuit de kant van de donateur. In een draagvlakonderzoek van de Nationale Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO) uit 2006 is de respondenten gevraagd om aan te geven wie volgens hen de meeste aangewezen actor is om ontwikkelingshulp te bieden. 45% van de respondenten wees de professionele ontwikkelingsorganisaties aan, gevolgd door kleinere vrijwilligersorganisaties met 37%. Deze laatste lieten daarmee de Verenigde Naties, de Nederlandse overheid en de Europese Unie achter zich (Lampert et. al 2006, 35). Ook het kwartaalonderzoek van Nederlandse Donateurspanel (September 2009, 9) besteedt aandacht aan de opkomst van kleinschalige (ontwikkelings)organisaties en de houding van (potentiële) donateurs ten aanzien van deze initiatieven. De resultaten over de jaren heen laten een duidelijk groter vertrouwen zien in kleinschalige, lokale goede doelen ten opzichte van landelijke organisaties, waar zelfs een negatieve trend is waar te nemen. Het sterke vertrouwen van de Nederlandse bevolking in kleinschalige ontwikkelingsorganisaties drukt zich tot nu toe, zoals hierboven aangegeven, ook uit in het geefgedrag.

In de periode 2007-2009 bevroeg het maandblad *Onze Wereld* de Nederlandse bevolking onder andere over hun vertrouwen in grote en kleine ontwikkelingsorganisaties. In 2006 gaf 39% van de respondenten aan meer vertrouwen te hebben in kleinschalige organisaties daar waar slechts 13% de grote organisaties aanwees als betrouwbaarder (*Onze Wereld* 2007 nr. 2, 31). De voorsprong van de kleine organisaties liep in 2007 op tot 43% (*Onze wereld* 2008 nr. 2, 10). Interessant is dat de resultaten uit 2008 een kentering laten zien. De voorkeur voor het PI als ontwikkelingsactor daalde dat jaar tot 28,5% (*Onze wereld* 2009 nr. 2, 10). Toekomstige peilingen zullen uitwijzen of deze trend zich voortzet.

2.2 Indirecte overheidssteun

Hoewel PI's geen directe ondersteuning van het ministerie van Buitenlandse Zaken ontvangen, zijn de particuliere initiatieven zeker niet verstoken van overheidssteuning. Het feit dat de Nederlandse overheid indirect gelden voor PI's beschikbaar stelt is niet zo vreemd gezien de nadruk die opeenvolgende ministers hebben gelegd op het stimuleren van betrokkenheid van de burger bij ontwikkelingssamenwerking. Bovendien ontvingen het Ministerie van Buitenlandse zaken en de Nederlandse ambassades in ontwikkelingslanden ook al jaren geleden veelvuldig verzoeken van Nederlandse burgers voor inhoudelijke of financiële ondersteuning van de projecten die ze zelf ontplooiden in 'het Zuiden'. Duidelijk was dat noch het ministerie noch de ambassades beschikten over de capaciteit en het expliciete mandaat om al deze verzoeken te behandelen. Maar men zag wel potentieel in deze PI's, namelijk het potentieel om het Nederlands draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking te versterken. Hoewel NCDO vanuit overheidswege en de Stichting Wilde Ganzen als niet-overheidsorganisatie al langer ondersteuning gaven aan PI's, werd besloten deze ondersteuning uit te breiden. Daarom verzocht minister Herfkens in mei 2001 de vijf grote NGO's en NCDO om een systeem te ontwikkelen waarmee zij de financiële en inhoudelijke ondersteuning van het PI mee voor hun rekening zouden nemen. Dit verzoek mondde uit in de oprichting van het loket Laagdrempelige Initiatieven en Kenniscentrum voor Ontwikkelingssamenwer-

king (Linkis) in 2002).⁹ In 2003 startten de betrokken organisaties met het financieren van PI's onder dat Linkis-loket.

Hoeveel exact in de periode 2003-2009 via de Linkis-organisaties, Wilde Ganzen en NCDO naar de PI's is gegaan is niet eenvoudig te achterhalen. Dat heeft onder andere te maken met het feit dat het begrip PI niet door alle betrokken organisaties eenduidig wordt ingevuld. Sommige financieringen worden geplaatst onder PI-subsidies maar betreffen feitelijk subsidies aan NGO's of uitsluitend voor draagvlakactiviteiten in Nederland (Kinsbergen & Stoffers 2008). Een andere reden betreft de verschuivingen in programma's en/of het plaatsen van uitgaven voor PI's onder verschillende programma's. Daarnaast speelt ook het feit dat overheidsgelden door de betreffende organisaties (met uitzondering van Hivos) worden aangevuld met eigen middelen, maar dat niet altijd helder is om hoeveel geld het gaat. In 2007 keurden de Linkis-organisaties samen voor €17.400.000 aan aanvragen goed (Linkis 2007, 7). Met een kleine €15 miljoen via Wilde Ganzen en ongeveer €7.5 miljoen via NCDO komt de totale financiering via deze organisaties voor het Nederlandse PI neer op een kleine €40 miljoen in 2007.

Overigens dienen lang niet alle PI's een aanvraag in bij deze subsidieorganisaties. Bijna 35% van de PI's in de CIDIN-enquête geeft aan nog nooit een subsidieaanvraag te hebben gedaan (CIDIN PI-Database 2008-2009). De overige 65% geeft aan in de periode 2006-2007 minstens één aanvraag te hebben ingediend bij een Linkis-loket, Wilde Ganzen of NCDO. Bijna één derde diende in diezelfde periode zelfs meerdere (tot vijf) aanvragen in.

Aangezien een deel van de gelden die organisaties zoals NCDO en de Linkis-organisaties beschikbaar stellen voor PI's afkomstig is van de overheid, zullen die Particuliere Initiatieven ook de gevolgen onderkennen van beleidswijzigingen die plaatsvinden in de periode 2009-2010. Belangrijk daarin zijn twee ministeriële notities. De zogenaamde draagvlaknotitie (DGIS 2009a) bijvoorbeeld bepaalt dat Linkis-organisaties vanaf 2011 alleen overheidsgelden kunnen gebruiken voor de financiering van PI's indien het werk van die PI's in het Zuiden als uitgangspunt wordt genomen. Met andere woorden: PI's dienen primair te worden gezien als ontwikkelingsorganisaties en niet als draagvlakorganisaties. Daaraan verbonden zijn strengere voorwaarden voor financiering. Draagvlakactiviteiten van PI's in Nederland zijn niet meer financierbaar met overheidsgelden behalve in het kader van een speciaal fonds dat op het moment van schrijven nog wordt beheerd door NCDO maar vanaf 2011 openbaar zal worden uitbesteed. In dat speciale fonds zal een bedrag van circa €6-9 miljoen per jaar beschikbaar zijn.

De tweede ministeriële notitie die van invloed is op de financiering van het PI betreft het particuliere kanaal (beter bekend als de MFS-2 notitie) (DGIS 2009b), en het daaraan verbonden Subsidiebeleidskader Medefinancieringsstelsel (MFS) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken 2011-2015 (DGIS 2009c, 5). Deze notitie bepaalt dat NGO's die financiering ontvangen via het MFS niet meer dan '4% van het gevraagde subsidiebedrag' aan PI's mogen besteden. Uitgaande van een totale jaarlijkse MFS-subsidie van €425 miljoen is er dus vanaf 2011 maximaal €17 miljoen beschikbaar. Eind 2010 zal duidelijk zijn hoeveel indirect geld daadwerkelijk beschikbaar zal zijn voor het werk van het Nederlandse PI.

---

⁹ Bij de start werkten in Linkis (Laagdrempelige Initiatieven en Kenniscentrum voor Ontwikkelingssamenwerking) zes organisaties samen (NCDO, Hivos, Cordaid, Oxfam Novib, ICCO en Plan Nederland). NCDO verliet Linkis platform in 2006. In 2007 volgde Plan Nederland dat stopte met het financieren van particuliere initiatieven nadat haar subsidieaanvraag bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken werd afgewezen. De regionale Centra voor Ontwikkelingssamenwerking (COS) nemen een adviesrol op in het Linkis loket.

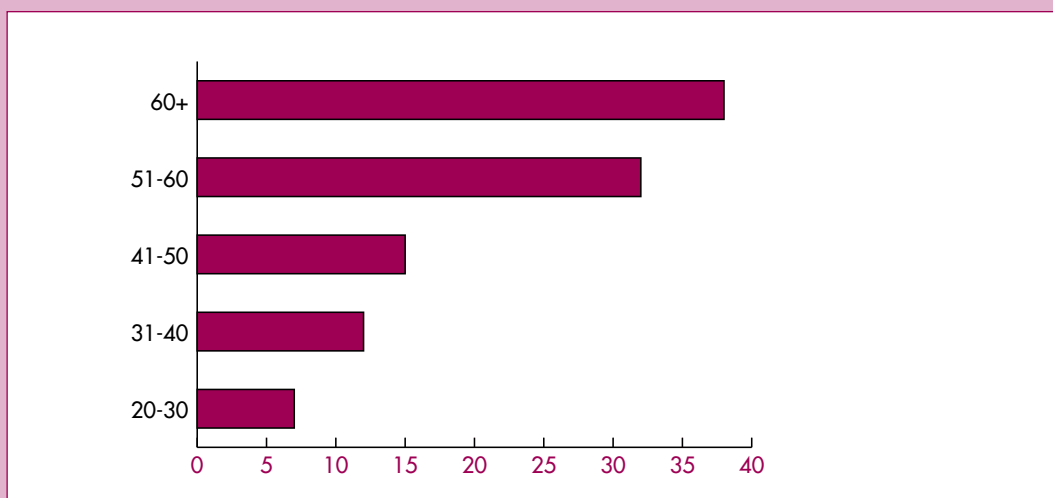
3. Een eerste kenschets van het Particulier Initiatief

Het eerste onderdeel van deze rapportage positioneerde het PI binnen het veld van ontwikkelings-samenwerking. Dit deel zet de karakterisering van het PI voort door eerst en vooral in te gaan op de achtergrondkenmerken van de mensen achter de PI's en de karakteristieken van de organisaties zelf. Vervolgens typeren en analyseren we de activiteiten die PI's opzetten in de ontwikkelingslanden en in Nederland. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen PI's die al meerdere jaren bestaan en organisaties die recenter zijn opgericht. Dat onderscheid kan enig licht werpen op eventuele ontwikkelingen die PI's doormaken door de jaren heen.¹⁰

3.1 De mens achter het PI

Het CIDIN onderzoek bevestigt de bevinding van de eerste onderzoeken naar PI's dat voornamelijk 50-plussers actief zijn in deze initiatieven. De gemiddelde leeftijd van de leden van PI's is 54 jaar. 35% van de mensen werd ook pas na zijn/haar 50e actief op het gebied van ontwikkelings-samenwerking (zie ook Figuur 3.1). De gemiddelde leeftijd waarop mensen actief worden is 43 jaar. PI's die al langer bestaan kennen een hogere gemiddelde leeftijd dan jongere PI's. Toch geldt ook voor de jongere PI's dat de gemiddelde leeftijd rond de 50 jaar ligt.

Figuur 3.1 Leeftijd leden PI's (N=720, %)

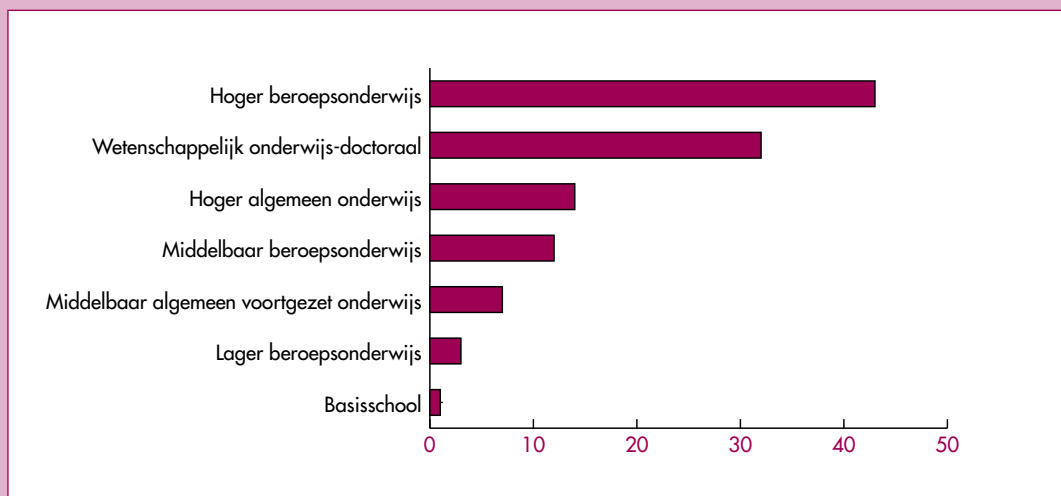

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

¹⁰ De resultaten die beschreven worden in dit hoofdstuk zijn, indien niet anders vermeld, afkomstig uit de CIDIN PI-database als onderzoek van het CIDIN onderzoek 2008-2009.

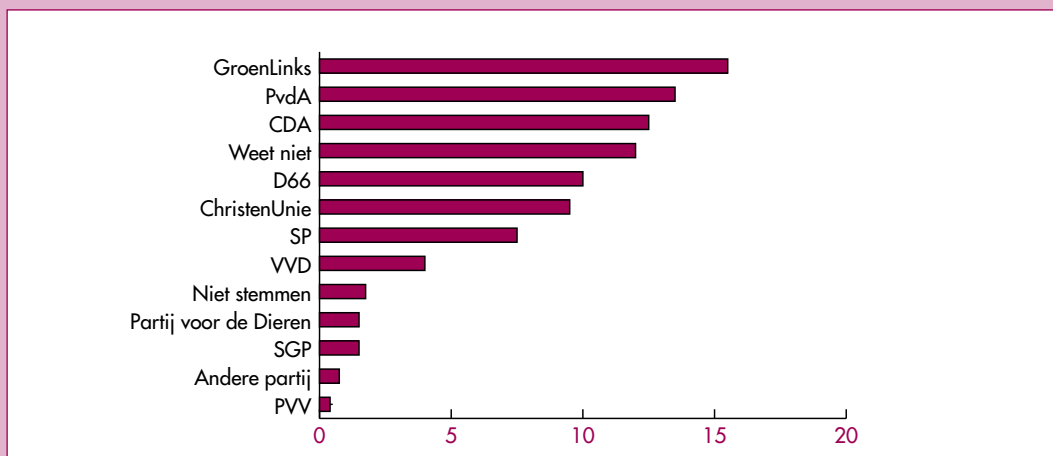
- Mannen en vrouwen zijn gelijk vertegenwoordigd in PI's. Er is een licht stijgende trend waar te nemen voor wat betreft het aantal vrouwen in recenter opgerichte PI's.
- 50% van de leden van PI's rekent zichzelf tot een geloofsgemeenschap. Voor heel Nederland bedraagt dat percentage 58% (CBS 2009, 41). Onder de gelovige PI leden behoort 44% tot de katholieke kerk. Daarmee zijn de katholieken ruim vertegenwoordigd: in Nederland behoort 29% van de gelovigen tot de katholieke kerk (Ibid., 14). Protestanten vormen met een kleine 50% de best vertegenwoordigde denominatie onder de gelovige PI's.
- 16% (144/N=893) van de PI's die deelnamen aan de enquête van het CIDIN zijn migranten PI's. Migranten PI's zijn gedefinieerd als PI's waarvan de opricht(st)er van allochtone afkomst is en/of waarvan minstens 50% van de leden allochtoon is.
- Een meerderheid van 60% van de mensen die zich actief inzetten in de PI's behoort tot de actieve beroepsbevolking en combineert het vrijwilligerswerk dus met een betaalde baan. Bijna 30% is gepensioneerd en de overige 10% studeert, is werkloos of verantwoordelijk voor het huishouden.
- Zowel wat betreft opleidingsniveau als wat betreft het inkomen bevinden leden van PI's zich in de gemiddelde tot bovengemiddelde lagen van de samenleving. Zo behoren de leden van PI's met een gemiddeld bruto maandinkomen van € 1.536,- tot de modale tot bovenmodale inkomensgroepen van de Nederlandse bevolking (CPB 2009). Bijna 70% van de respondenten heeft hoger beroepsonderwijs (HBO) of wetenschappelijk onderwijs (WO) gevolgd (zie ook Figuur 3.2). Voor Nederland geldt dat een kwart van de bevolking een HBO- of WO diploma bezit (CBS 2009, 117). Daarmee zijn de mensen die betrokken zijn in PI's dus hoog opgeleid en dat geldt zowel voor oudere als jongere organisaties.
- De mensen die zich actief inzetten in PI's bevinden zich voornamelijk aan de linkerkant van het politieke spectrum, met Groen Links als de partij met de grootste aanhang (14%), gevolgd door de PvdA (12%) en het CDA met 11% van de aanhang (zie Figuur 3.3).

Figuur 3.2 Opleidingsniveau (N= 720, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Figuur 3.3 **Politieke voorkeur** (N= 700, %)

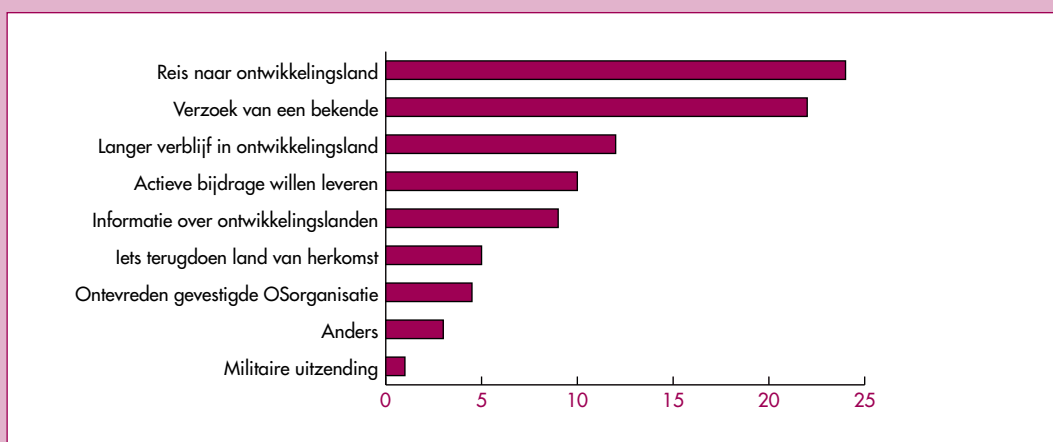

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Aanleiding & Drijfveren

Het verzoek van een bekende is voor 21% een aanleiding geweest om zich actief in te zetten binnen een PI (zie Figuur 3.4). Belangrijker echter zijn reizen naar ontwikkelingslanden. Voor een kleine 35% vormde een kort of langer verblijf in een ontwikkelingsland de belangrijkste directe aanleiding. Een dergelijke reis naar een ontwikkelingsland blijkt zowel voor PI's die al langer bestaan als voor recenter opgerichte organisaties de belangrijkste aanleiding tot oprichting te zijn.¹¹ Cijfers laten zien dat het aantal Nederlanders dat een verre reis maakt de laatste jaren sterk toeneemt. Waar in 2002 nog 750.000 verre reizen werden geboekt, stond de teller in 2007 op 1,27 miljoen (NBTC-NIPO, 2009). Zo zien we de groei van het aantal bezoeken aan Gambia terug in het groeiende aantal PI's dat in de laatste jaren actief is geworden in dit West Afrikaanse land.

Figuur 3.4 **Aanleiding** (N= 763, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

¹¹ 61% van de leden van PI's bezocht wel eens een ontwikkelingsland. Bijna 25% daarvan bezocht 1 ontwikkelingsland, 30% bezocht 2 of 3 landen. Slechts 12% bezocht 10 of meer landen.

De invloed van een reis wordt ook duidelijk uit het feit dat 16% actief werd op het gebied van ontwikkelingssamenwerking in hetzelfde jaar dat men voor het eerst een bezoek bracht aan een ontwikkelingsland. Ruim 60% werd in de jaren daarop actief, waarvan 20% in de vijf daarop volgende jaren. Slechts een vierde van de mensen besloot eerst actief te worden en bezocht pas daarna een ontwikkelingsland. Meer dan 70% van de mensen die tijdens of direct na een eerste bezoek aan een ontwikkelingsland actief werden is actief in ditzelfde land.

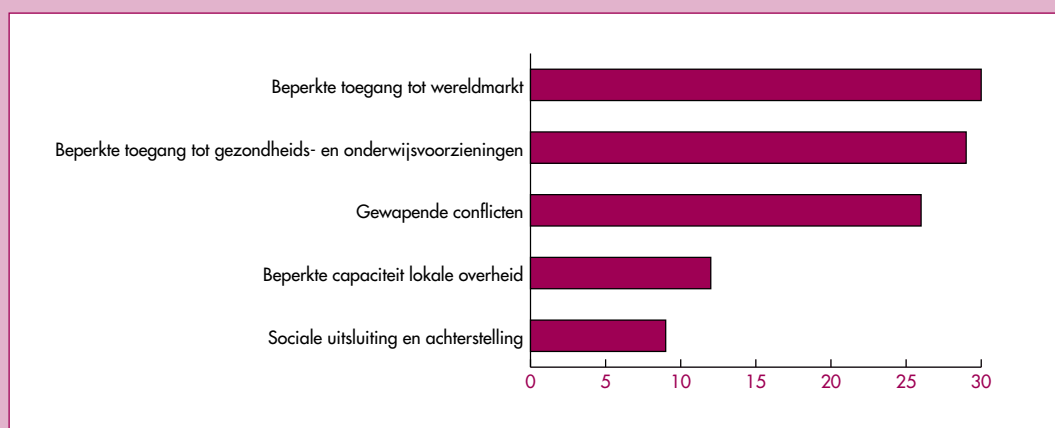
Mensen worden in hun PI-werk voornamelijk gemotiveerd doordat ze een beter begrip opdoen over de wereld en doordat men een aantal vaardigheden kan oefenen. Daarnaast vinden ze het belangrijk dat ze via hun inzet in een PI een aantal voor hen betekenisvolle waarden, zoals solidariteit, in de praktijk kunnen brengen. Op een derde plaats volgt de sociale motivering: via het PI breidt men zijn/haar sociale netwerk uit. Men ziet de inzet in het PI minder als een manier om carrièremogelijkheden uit te bouwen. Bij jongere mensen spelen motieven als *C.V. building* en persoonlijke ontwikkeling een belangrijker rol dan bij ouderen.

Armoede(visies)

Vaak wordt gesteld dat PI's er een ouderwetse benadering van armoede op nahouden en dat als gevolg hun aanpak in de ontwikkelingslanden vrij traditioneel is. In 2005 werd een eerste poging ondernomen om zicht te krijgen op de visie van PI's ten aanzien van armoede en ontwikkelingshulp (Brok en Bouzoubaa 2005, 33-34). Daaruit bleek dat PI's zich er van bewust zijn dat ontwikkelingshulp afhankelijkheid in de hand kan werken en dat men belang hecht aan participatief ingerichte ontwikkelingshulp. Echter, de studie van Juffermans (2008) laat zien dat PI's het niet eenvoudig vinden om deze participatieve benadering daadwerkelijk uit te dragen. Juffermans analyseerde de manier waarop PI's op hun websites schrijven over ontwikkelingslanden, armoede en armen. Hij concludeert dat PI's een neiging hebben om de lokale bevolking te beschrijven als hulpeloos, klein en exotisch en dat men het vaak nalaat om de lokale bevolking enige mate van daadkracht toe te schrijven (Ibid., 29).

De CIDIN-enquête brengt ook in kaart wat volgens de leden van PI's de belangrijkste oorzaken van armoede zijn (zie Figuur 3.5). Beperkende economische structuren en de afwezigheid van en gebrekkige toegang tot hulpbronnen, zoals onderwijs en gezondheidszorg, worden aangewezen als de twee belangrijkste oorzaken van armoede. 25% wijst (gewapende) conflicten aan als de belangrijkste bron van armoede.

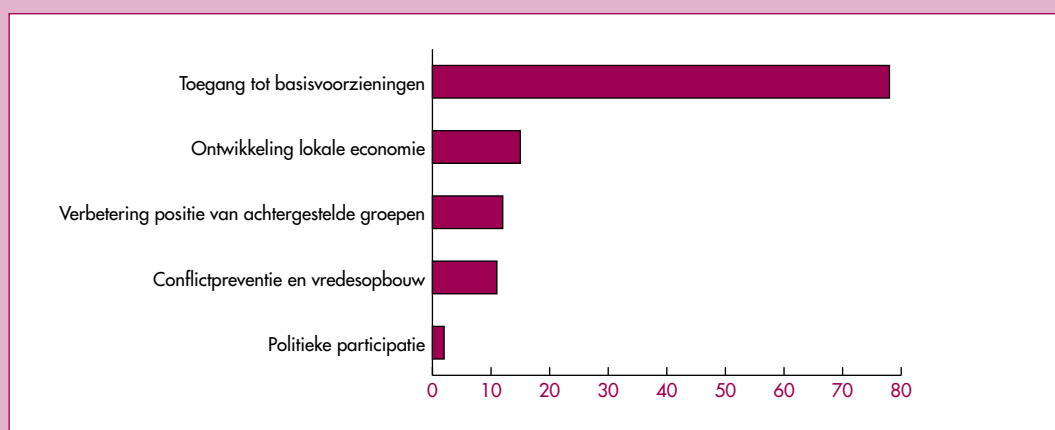
Figuur 3.5 Oorzaken van armoede (N= 712, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Op het terrein van gewenste prioriteiten binnen ontwikkelingssamenwerking hecht een ruime meerderheid van 73% het grootste belang aan investeringen die leiden tot een betere toegang tot basisvoorzieningen zoals onderwijs en gezondheidszorg. Op een tweede plaats volgt de ontwikkeling van de lokale economie (zie Figuur 3.6).

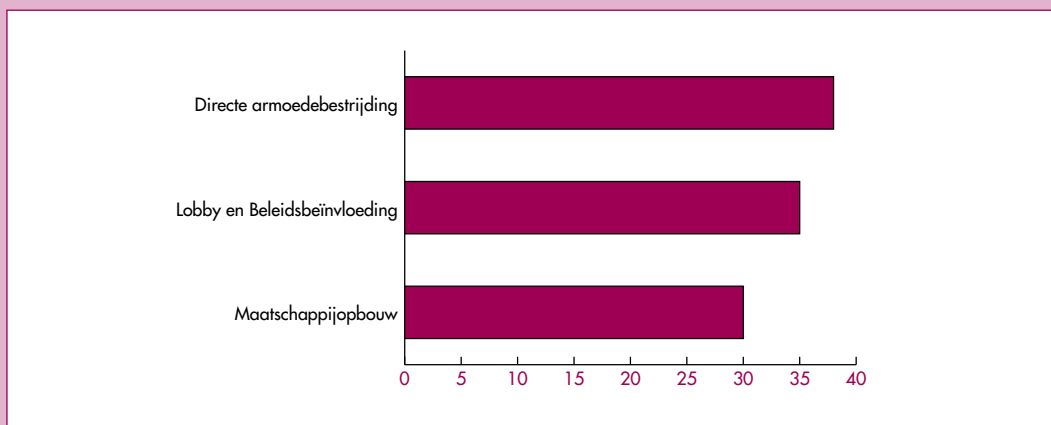
Figuur 3.6 Oplossingen voor armoede (N= 721, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Bovenstaande figuren laten zien dat leden van PI's er weliswaar verschillende overtuigingen op nahouden voor wat betreft de oorzaken van armoede maar dat ze over de oplossingen redelijk eensgezind zijn. Daar spreken ze een duidelijke voorkeur uit voor investeringen in de toegang tot basisvoorzieningen. Dit uit zich ook in de (lichte) voorkeur van PI-leden voor de strategie van directe armoedebestrijding. Lobby en beleidsbeïnvloeding komen op een tweede plaats, gevolgd door interventies waarin maatschappijopbouw centraal staat (zie Figuur 3.7 en Box 3.1 voor een korte definiëring van deze drie interventiestrategieën). De visies ten aanzien van oorzaken van en oplossingen voor armoede en verschillende interventiestrategieën zijn nagenoeg gelijk voor oudere en jongere PI's.

Figuur 3.7 **Interventiestrategieën** (N= 720, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Box 3.1 Drie interventiestrategieën

Binnen de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking, en zeker wat betreft het bilaterale kanaal, onderscheiden we in de regel drie interventiestrategieën:

Directe armoedebestrijding – deze strategie is rechtstreeks gericht op de verbetering van levensomstandigheden van mensen die in armoede leven door middel van duurzame interventies gericht op directe dienstverlening dan wel op het versterken van het vermogen van mensen om zelf te kunnen voorzien in basisbehoeften.

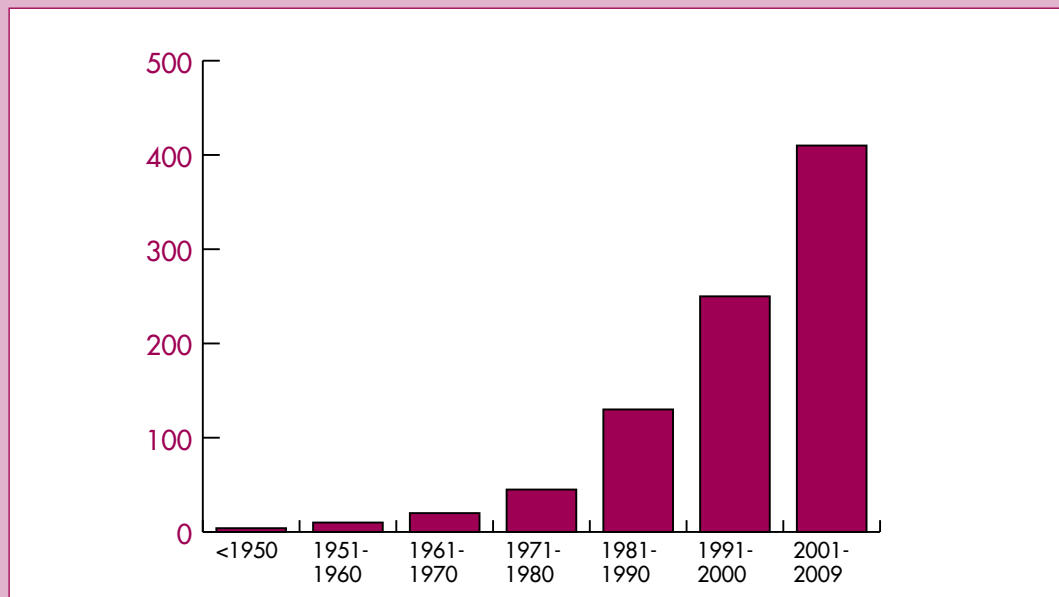
Maatschappijopbouw – deze strategie is gericht op het versterken van pluriforme en democratische maatschappelijke structuren en organisaties met als doel om verbeteringen in de inrichting en het bestuur van de samenleving te realiseren.

Lobby en beleidsbeïnvloeding – deze strategie heeft tot doel het veranderen van lokaal, nationaal en internationaal beleid en processen en structuren die armoede en ongelijkheid instandhouden of verergeren.

3.2 De organisaties

Figuur 3.8 laat in de laatste jaren een sterke stijging van het aantal PI's zien; 50% van de PI's werd opgericht na 2000. Het overzicht van de oprichtingsdata van PI's leert dat het aantal PI's begint te stijgen vanaf de jaren zeventig met een piek in 2000 en 2006.

Figuur 3.8 Oprichting PI's (N= 878)

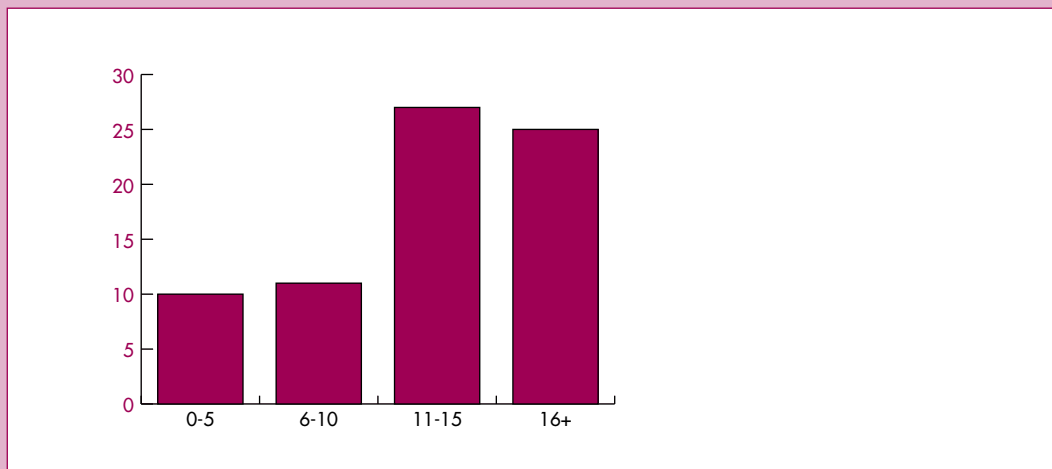

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Bijna 90% van de organisaties staat geregistreerd bij de Kamer van Koophandel, waarvan het grootste gedeelte (97%) als stichting. 73% van de organisaties heeft de status van Algemeen nut Beogende Instelling, verstrekt door de Belastingdienst. 16% van de PI's beschikt over een keurmerk. Daarvan heeft 35% de Verklaring van geen Bezwaar (van de Belastingdienst) en 27% het CBF keurmerk. Organisaties die al langer bestaan beschikken vaker over een keurmerk dan jongere organisaties. 31% van de PI's maakt deel uit van een netwerk (vb. Ghana-Holland Platform, Burkina Faso Platform). Oudere PI's sluiten zich eerder aan bij een netwerk dan de jongere organisaties.

In bijna 40% van de PI's zijn vijf of minder mensen actief. Ruim 30% van de PI's beschikt over zes tot tien leden. In de loop der jaren breiden organisaties uit: oudere organisaties beschikken over significant meer vaste krachten dan jongere organisaties (zie Figuur 3.9).

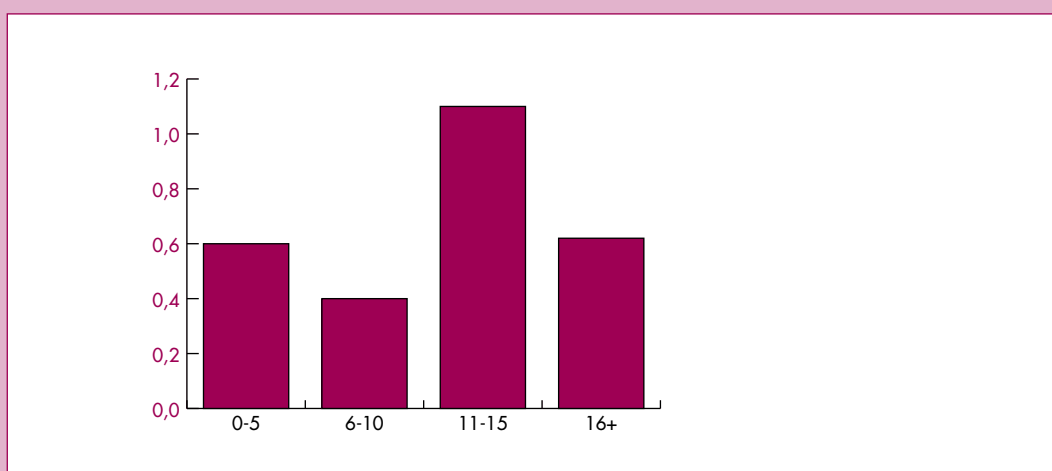
Figuur 3.9 **Aantal leden PI's naar leeftijd organisatie**¹² (N= 893, Gemiddeld)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Een grotere meerderheid van de PI-leden is actief op vrijwillige basis (94%). Slechts een kleine 5% van de PI's heeft één of meerdere betaalde krachten in dienst. Figuur 3.10 laat zien dat het voornamelijk gaat om organisaties die al enkele jaren bestaan. Slechts 2% van de leden heeft een betaalde functie in een PI en 3% heeft zowel een betaalde baan als een vrijwillige functie. Vrijwilligers zijn gemiddeld 38 uur per maand actief. De betaalde krachten besteden maandelijks gemiddeld 126 uur en zij die zowel betaald als vrijwillig actief zijn zetten zich 93 uur per maand in. 65% van de leden van de PI's besteedt het grootste deel van deze tijd aan het werven van fondsen, ruim de helft geeft aan dat bestuurlijke taken de meeste tijd in beslag nemen. Naast de tijd die mensen in het PI investeren, zegt 90% ook zelf geld te doneren aan het PI waarin men actief is.

Figuur 3.10 **Betaalde medewerkers naar leeftijd organisatie** (N= 893, %)

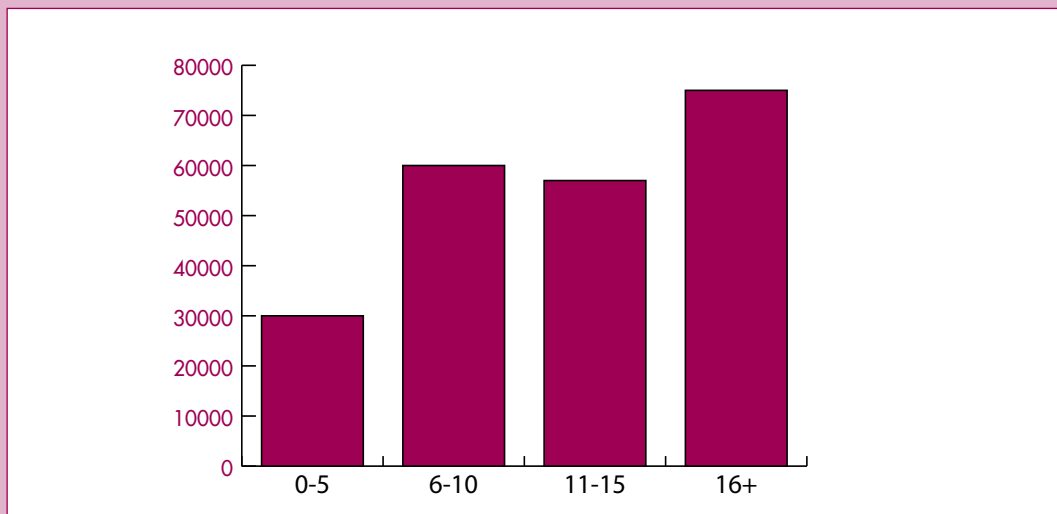

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

¹² De horizontale as of de X-as verwijst naar de leeftijd van de organisatie en is ingedeeld in vier categorieën: 0-5 jaar, 6-10 jaar, 11-15 jaar en organisaties ouder dan 16 jaar.

De 893 PI's die deelnamen aan het onderzoek besteedden in 2007 gezamenlijk €39.443.403. Bijna 55% van de PI's beschikte in 2007 over een jaarbudget van maximaal €25.000. Het gemiddelde jaarbudget bedroeg €50.246. Onderstaande figuur laat zien dat oudere organisaties significant grotere budgetten te besteden hebben dan jongere PI's (zie Figuur 3.11).

Figuur 3.11 Budget PI's naar leeftijd organisatie (N= 785, gemiddeld)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

37% van de PI's ontvangt naast de donaties vanuit Nederland ook donaties in de ontwikkelingslanden waar de projecten worden opgezet. Ook daar vormen particulieren, de lokale bevolking, de belangrijkste groep donateurs. Deze bijdrage komt tot stand door bijvoorbeeld lokale fondsenwervingsactiviteiten of door een eigen bijdrage van de betrokken doelgroep. Bijna 20% zegt donaties te ontvangen van de lokale overheid. 16% kan rekenen op financiële ondersteuning van religieuze instituten.

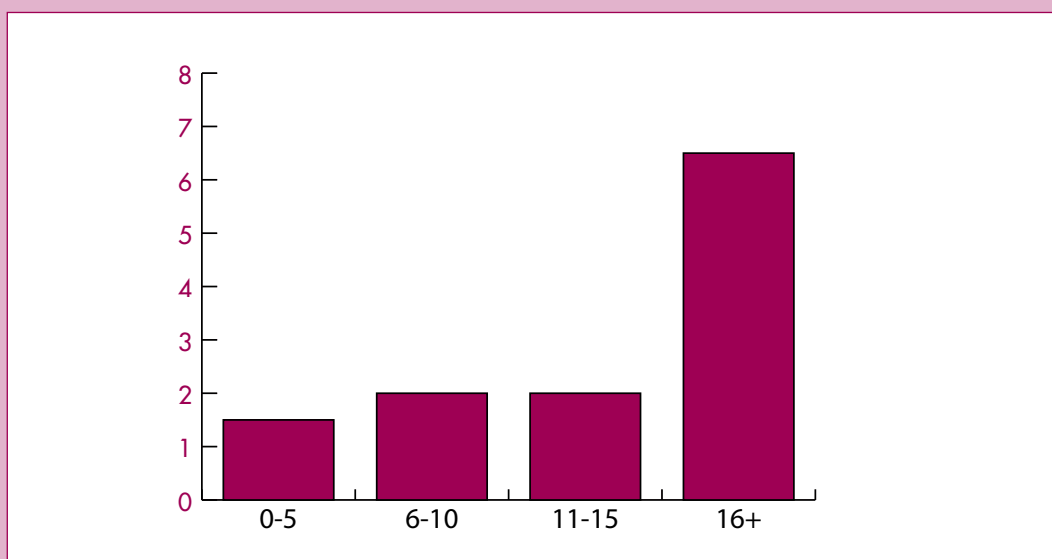
4. PI's in het Zuiden: werken aan ontwikkeling

Dit onderdeel zoomt in op de activiteiten van PI's in 'het Zuiden': hun activiteiten op het terrein van ontwikkeling en daarmee hun directe bijdrage aan armoedebestrijding. Na een beschrijvend gedeelte over de activiteiten PI's in ontwikkelingslanden volgt een nadere beschouwing van hun functioneren.

4.1 Wat doen ze?

De 893 PI's die deelnamen aan de enquête van het CIDIN zijn samen actief in 109 verschillende landen. Ruim drie vierde van de PI's is actief in één land. Naarmate een PI langer bestaat, neemt de kans dat men in meerdere landen actief is substantieel toe (zie Figuur 4.1).

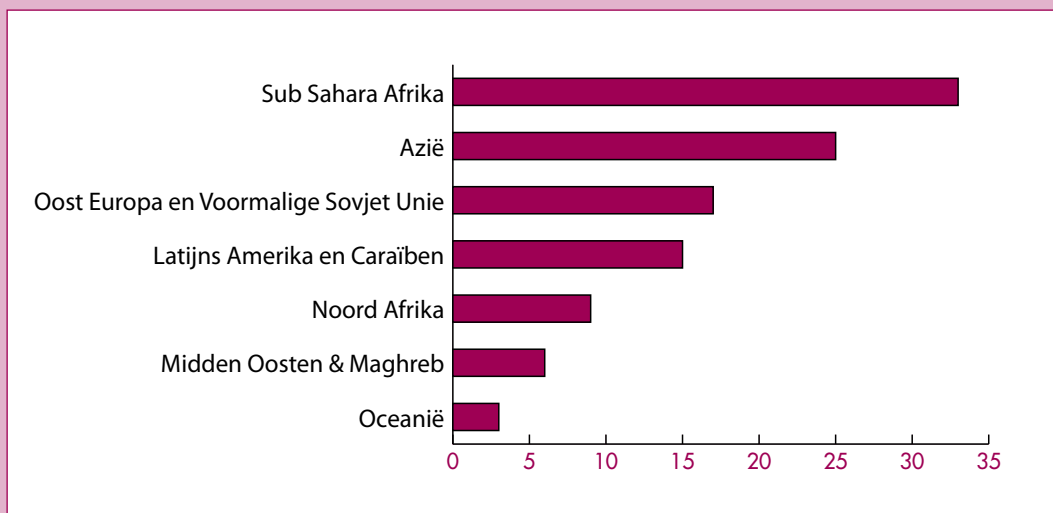
Figuur 4.1 Aantal landen naar leeftijd organisatie (N= 798, Gemiddeld)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Ruim eenderde van de PI's is actief in Sub-Sahara Afrika (zie Figuur 4.2). Azië volgt als tweede terwijl Oost-Europa en Latijns Amerika om de derde plaats strijden. Oudere organisaties zijn overigens beter vertegenwoordigd in Latijns Amerika en Oost-Europa en de Voormalige Sovjet Unie. Meer recent opgerichte PI's zijn actiever op het Afrikaanse continent.

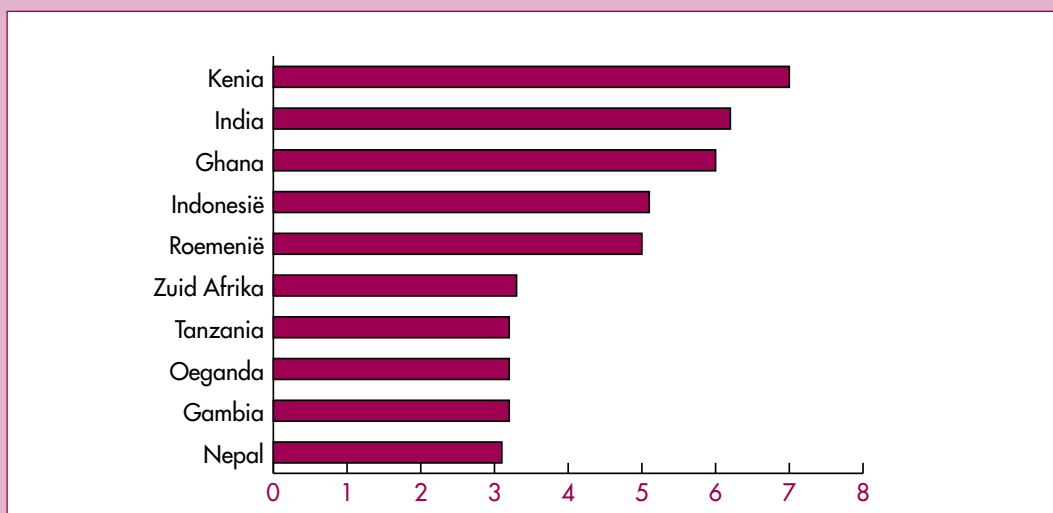
Figuur 4.2 Regio's waar PI's actief zijn (N= 798)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Op landenniveau laten de verschillen tussen oudere en jongere PI's zien dat vooral Brazilië, Roemenië en de Filippijnen in populariteit dalen terwijl Kenia, Gambia, Oeganda, Nepal en Ethiopië de laatste jaren juist stijgen. Interessant is dat de top 20 van landen waar de meeste PI's actief zijn op vijf landen na gelijk is aan de 20 populairste landen waar de Nederlandse gevestigde ontwikkelingsorganisaties actief zijn (CIDIN NGO Database, 2009) (zie ook Tabel 4.3).

Figuur 4.3 Landen waar PI's actief zijn (N= 776, %)

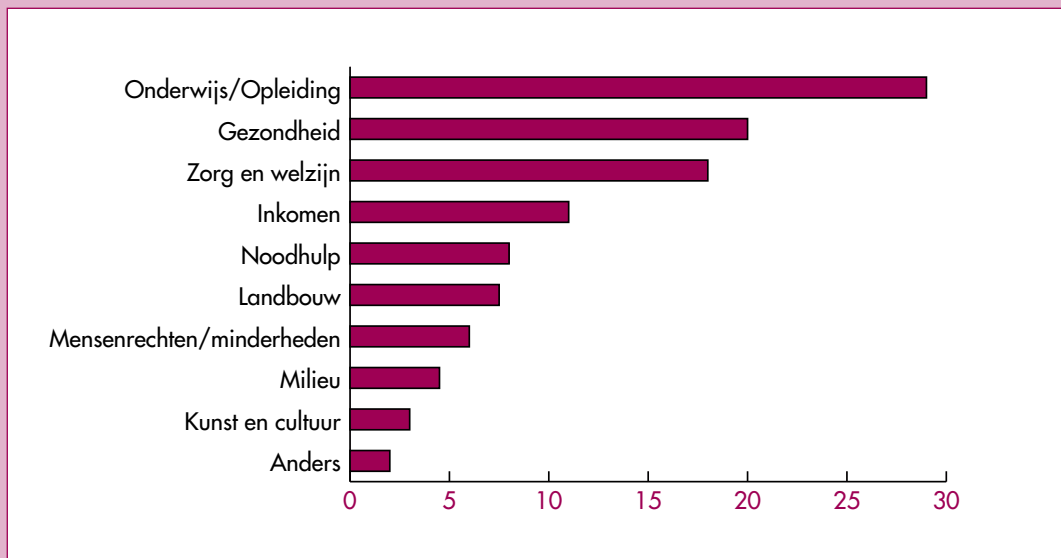
Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Ruim 90% van de PI's werkt in de ontwikkelingslanden samen met één of meerdere partners. 27% werkt samen met een lokale (ontwikkelings)organisatie, 25% doet dit met een lokaal vertrouwenspersoon daar waar 10% vertrouwen stelt in een Westers contactpersoon woonachtig in het betreffende ontwikkelings-

land. Onderwijsinstellingen vormen voor bijna 13% een belangrijke samenwerkingspartner, een kleine 10% heeft een samenwerkingsrelatie met de lokale overheid.

De projecten van PI's zijn vooral gericht op onderwijs en gezondheidszorg (zie Figuur 4.4). Een kleine 10% van de PI's investeert in projecten die gericht zijn op het verwerven van een inkomen. Net als bij de landen, zien we een sterke overeenkomst tussen PI's en gevestigde ontwikkelingsorganisaties wat betreft populaire thema's met dat verschil dat gevestigde ontwikkelingsorganisaties het meest investeren in de opbouw van lokale overheden en het maatschappelijk middenveld (CIDIN NGO Database, 2009).

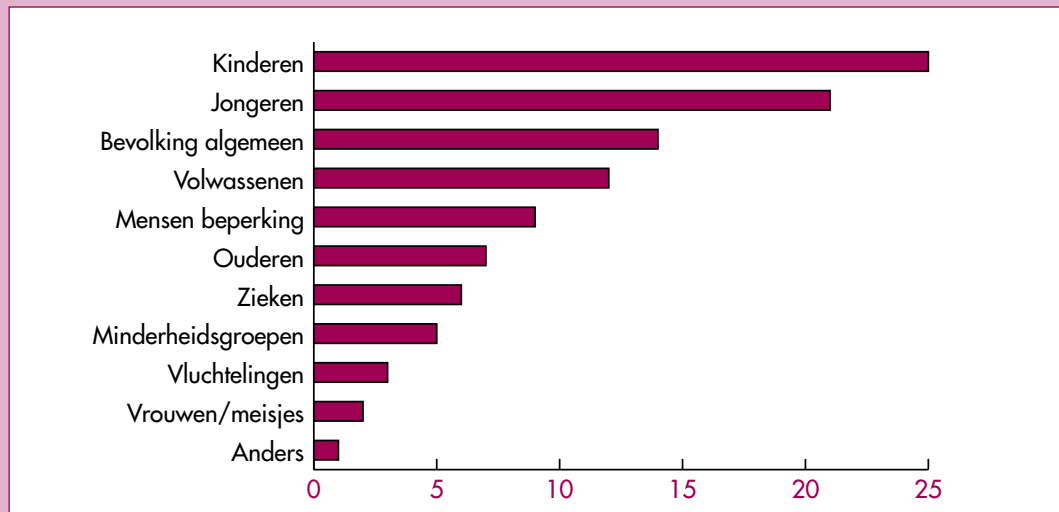
Figuur 4.4 **Thema's** (N= 810, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

PI's trachten met hun projecten voornamelijk een bijdrage te leveren aan de leefomstandigheden van kinderen en jongeren (47%), 13% heeft geen specifieke doelgroep en richt zich op de bevolking in het algemeen (zie Figuur 4.5).

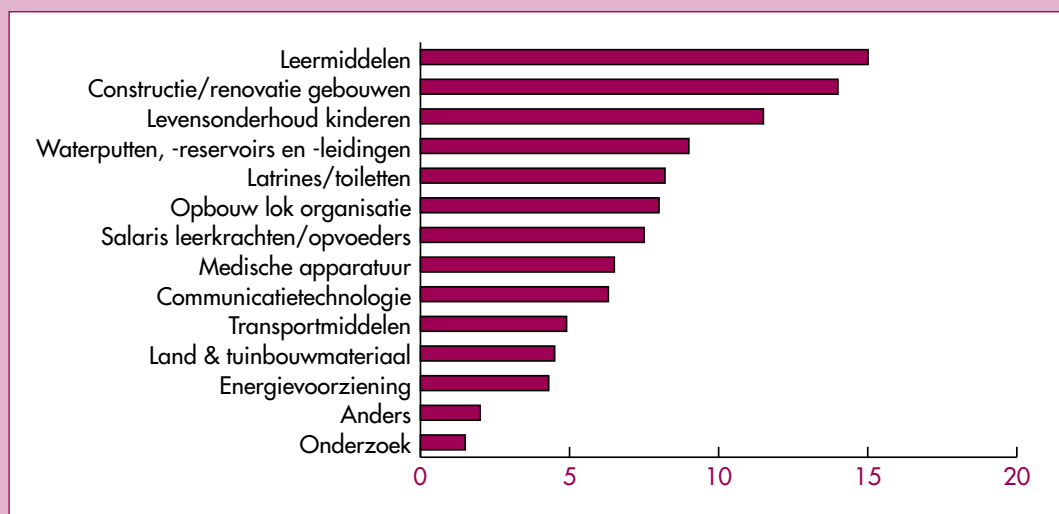
Figuur 4.5 **Doelgroep** (N= 805, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

PI's investeren voornamelijk in concrete zaken zoals het leveren van leermiddelen, het bouwen van scholen en het aanleggen van waterputten (zie Figuur 4.6). Anders gezegd: ze geven in de praktijk een voorkeur aan directe armoedebestrijding als interventiestrategie (zie ook Box 3.1). Daar waar figuur 3.7 laat zien dat PI's ook groot belang hechten aan lobby en beleidsbeïnvloeding en maatschappijopbouw zien we dit niet terug in de daadwerkelijke investeringen van PI's. Wat betreft thema, doelgroep en type investering zijn er geen opmerkelijke verschillen waar te nemen tussen oudere en jongere PI's.

Figuur 4.6 **Type Investerings** (N= 817, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Gemiddeld genomen besteden PI's 85% van hun budget in de ontwikkelingslanden waar ze actief zijn. 26% van de PI's besteedt het beschikbare budget volledig in de ontwikkelingslanden waar ze actief zijn. In Nederland besteden PI's het beschikbare geld voornamelijk aan werkingskosten (reiskosten, kantoorkosten). Fondsenwerving komt op een tweede plaats gevolgd door salaris van Nederlandse medewerkers. In de ontwikkelingslanden zegt 77% van de PI's het grootste deel van het budget te investeren aan het opzetten van projecten. 37% financiert in de ontwikkelingslanden salariskosten van haar partners en 38% betaalt vanuit het budget ook trainingen van lokale medewerkers.

Op een aantal vlakken zien we duidelijke verschillen tussen oudere en jongere PI's. Met de tijd groeit het aantal leden, beschikken organisaties over grotere budgetten en breiden hun activiteiten uit naar meerdere landen. Daarnaast is er een aantal indicaties die lijken te wijzen op professionalisering. Oudere PI's krijgen meer aanvragen goedgekeurd bij medefinancieringsorganisaties, ze beschikken vaker over keurmerken en sluiten zich eerder aan bij een netwerk. Tegelijkertijd zien we deze ontwikkelingen niet terug in de bestedingen van de budgetten van PI's. Het geld wordt in gelijkaardige activiteiten geïnvesteerd en er wordt niet meer geld geïnvesteerd in de ontwikkeling van de Nederlandse organisaties of de lokale partner.

4.2 Hoe doen ze het?

De voorbije jaren werd er veel gesproken over de mogelijke bijdrage van PI's aan armoedebestrijding. In dit debat zijn twee uiterste opvattingen terug te vinden. Waar de critici de deskundigheid van PI's ter discussie stellen en vrezen dat PI's bekende valkuilen niet kunnen ontwijken, is een andere groep er van overtuigd dat PI's met hun kleinschalige, directe aanpak een wezenlijk verschil kunnen maken in het leven van mensen in ontwikkelingslanden. In 2005 vroegen Brok en Bouzoubaa (2005, 55-56) hoe PI's zelf denken over de bijdrage die ze kunnen leveren aan armoedebestrijding. 65% verwacht dat, hoewel PI's misschien niet perfect zijn, ze wel degelijk een bijdrage kunnen leveren. 36% van de ondervraagden (N=290) is er daarenboven van overtuigd dat PI's in staat zijn om de achterliggende oorzaken van armoede aan te pakken. In verschillende onderzoeken werd het werk van PI's in ontwikkelingslanden kritisch belicht. Hieronder worden deze onderzoeksresultaten gepresenteerd op basis van de opstart-, de uitvoerings- en de afrondingsfase.

De opstart

In paragraaf 3.1 werd duidelijk dat veel PI's hun oorsprong vinden in een reis van de initiatiefnemer naar een ontwikkelingsland. Gesprekken met PI's en hun partners leerden dat de samenwerking dan ook vaak voortkomt uit een toevallige ontmoeting en dat het daarenboven voor een deel van de initiatiefnemers geen vooropgezet plan was om een PI te starten. Het is vaak eerder een samenloop van omstandigheden waarbij een inspirerende ontmoeting met een individu, een lokale organisatie of instelling uitloopt in een plan om gezamenlijk een project te realiseren. De beginfase van de samenwerking tussen PI's en lokale partners wordt verder gekenmerkt door een enorme gedrevenheid van de kant van het PI om verandering te 'brengen': men wordt geconfronteerd met een bepaalde problematiek en ziet mogelijkheden om de situatie te verbeteren. Men lijkt zich te bevinden in een 'hulproes' wat zich uit in een hoog werktempo (Kinsbergen 2007, 19; Schulpen 2007a, 35-36). Op eigen initiatief of op verzoek van de lokale bevolking doet men vaak op het moment zelf de toezegging om ondersteuning te bieden.

Ook de beslissing over het soort ondersteuning wordt veelal meteen genomen. Op die manier krijgt het projectplan snel vorm en is het alleen nog een kwestie van financiering vinden voor het plan. Maar ook dat lijkt voor de meeste initiatiefnemers geen probleem te zijn. Bij terugkomst worden familie en vrienden geïnformeerd over de plannen en verzocht om bij te dragen aan het project waarna de uitvoering snel van start kan gaan. Er is dus vaak sprake van een efficiënte opstartfase. Maar verschillende onderzoeken maken duidelijk dat er in deze eerste fase door sommige PI's een aantal cruciale stappen worden overgeslagen.

Probleemidentificatie

Zowel in de studie van Schulpen (2007a, 43) als die van Chelladurai (2006, 77) wordt vastgesteld dat het vaak ontbreekt aan een gedegen contextanalyse. Daardoor is het niet altijd bekend welke organisaties of instanties in dezelfde regio actief zijn en eventueel met hetzelfde thema bezig zijn. Samenwerkingsverbanden met andere organisaties of lokale overheden blijven hierdoor vaak uit. Bovendien gaat men niet altijd over tot een uitgebreide behoefteanalyse. Het is eerder uitzondering dan regel dat de doelgroep gehoord wordt voordat het projectplan wordt uitgewerkt (Kinsbergen 2006, 46-47). Wanneer de doelgroep participeert in de opzetfase dan blijft dit vaak beperkt tot informeren of consulteren. Op basis van de eigen observaties of afgaand op het verhaal van de lokale partner wordt vaak besloten wie de behoeftigen zijn, wat de lokale noden zijn en hoe men daaraan het hoofd kan bieden. Dit alles houdt het gevaar in dat projecten onvoldoende ingebed zijn in de lokale context. Bovendien is er hierdoor een kans dat de projecten niet of minder relevant zijn en is er het risico van duplicaat projecten (Chelladurai 2006, 77). Chelladurai (Ibid., 78) en Schulpen (2007a, iii) benadrukken dat het daarmee vaak ontbreekt aan aandacht voor de structuren die waargenomen problemen in de hand werken, waardoor er in veel gevallen gesproken kan worden van symptoombestrijding waarbij de structurele oorzaken onaangeroerd blijven.

De samenwerking

Een groot aantal van de studies belichten de manier waarop PI's en hun lokale partners samenwerken, met speciale aandacht voor het lokale eigenaarschap (Kinsbergen 2006; Oost 2006; Schulpen 2007a; Westra 2008; Wintraecken 2008). Veel mensen gaan in zee met een lokale persoon waar ze oorspronkelijk een vriendschappelijke band mee opbouwden. Het is onder andere deze vertrouwensband die maakt dat mensen ingaan op een hulpverzoek of zelf voorstellen om ondersteuning te bieden. Bakhuisen & Kamara (2008, 21) beschrijven dat veel samenwerkingsrelaties als gevolg erg vriendschappelijk zijn. Moeilijk wordt het wanneer men de samenwerking op dezelfde voet voortzet zonder bewust de overgang te maken van 'vrienden' naar 'partners'. Schulpen (2007a, iii) stelt dat het hierdoor zowel voor het PI als voor de partner niet eenvoudig is om een kritische houding ten aanzien van elkaar aan te nemen. Bovendien betekent dit dat gesprekken over verwachtingen ten aanzien van elkaar, rolverdelingen en capaciteiten vaak niet gehouden worden (Zindel 2009, 76). Een reeks belangrijke vragen blijven daardoor onbeantwoord: hoe lang wil het PI ondersteuning bieden aan de lokale partner, tot wat voor ondersteuning is het PI bereid en in staat en over welke capaciteiten beschikt de lokale partner? Maar ook heeft de lokale partner hierdoor vaak te weinig zicht op de Nederlandse financieringsstructuur waarmee het PI heeft te maken (Kamara & Bakhuisen 2008, 22; Westra 2008, 62; Wintraecken 2008, 57): wie zijn de donateurs van het PI en welke verplichtingen heeft het PI aan haar donateurs? Samengevat kan gesteld worden dat men elkaar heeft leren kennen als vrienden maar niet als partners die gezamenlijk een project gaan opzetten. Ook voor mensen die niet met een bekende in zee gaan maar met een lokale school, organisatie of kerk geldt dat er vaak onvoldoende tijd wordt ingebouwd om het gesprek aan te gaan

over de samenwerking. Er is een focus op het project, op de uitvoering en het resultaat (Looy 2008, 66). In mindere mate is er aandacht voor het proces.

Zowel voor mensen die met individuen in zee gaan, als voor mensen die met een lokale organisatie samenwerken, geldt dat er vaak sprake is van geconcentreerd leiderschap (Kamara & Bakhuisen 2008, 22; Kinsbergen 2007, 16). Ook al is er een bestuur of zijn er meerdere stafleden, vaak is de coördinatie en uitvoering in handen van één centraal figuur. Onderzoek laat zien dat dit enerzijds kan leiden tot vertraging van de uitvoering wanneer het werk deze persoon boven het hoofd groeit, anderzijds loopt de uitvoering maar ook de duurzaamheid van het project gevaar wanneer deze persoon niet langer bij het project betrokken is (Kamara & Bakhuisen 2008, 22; Kinsbergen 2007, 18; Schulpen 2007a, 39).

Kijkend naar de manier waarop PI's en lokale partner samenwerken, concluderen verschillende onderzoeken dat in een minderheid van de samenwerkingsrelaties de beslissingsbevoegdheid volledig in handen is van één van beide partijen. Een meerderheid van de samenwerkingsrelaties kenmerkt zich door een gezamenlijke verantwoordelijkheid over de projecten waarbij beide partijen de mogelijkheid hebben om invloed uit te oefenen. In een minderheid van de relaties treedt het PI louter op als financier of heeft het PI de volledige beslissingsbevoegdheid in handen. Kamara & Bakhuisen (2008, 22) constateren dat PI's wel sterk betrokken zijn in de identificatie en de uitvoering van het project. Ze concluderen dat het PI en haar partner in veel gevallen beide 'eigenaar' zijn van de projecten. Hoewel PI's vertrouwen stellen in hun partner lijkt er sprake te zijn van een voortdurend balanceren tussen aan de ene kant vertrouwen en uit handen geven en aan de andere kant wantrouwen en controleren. Zo geven veel PI's de ruimte aan hun partners om de projecten zelfstandig op te zetten, maar houden ze de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid vaak in handen en volgen de uitvoering van het project op de voet (Kinsbergen 2006, 46, Wintraecken 2008, 41-43). Zeker wat betreft het financieel management zijn PI's geneigd het doen en laten van hun partner nauwlettend te volgen.

Onderzoeken (Kinsbergen 2006, Kinsbergen 2007, Wintraecken 2008, Zindel 2009) laten zien dat de mate van lokaal eigenaarschap afhangt van een aantal factoren. Onderzoek uit 2006 toont aan dat wie het initiatief neemt tot samenwerking bepalend kan zijn voor het verdere verloop van de samenwerking. Wanneer de lokale partner een idee heeft voor het opzetten van een project en een (potentieel) PI verzoekt om samen te werken, dan voelt de lokale partner zich eerder eigenaar van het project dan wanneer het PI het initiatief neemt (Kinsbergen 2006, 23). Later onderzoek laat zien dat de invloed die uitgaat van wie er het initiatief neemt niet overschat moet worden. Zindel (2009, 77-78) toont aan dat lokale partners in Gambia vaak het initiatief nemen om samen te werken en daarmee in de eerste fase van de samenwerking een sterke invloed uitoefenen. Toch blijkt dat de beslissingsbevoegdheid in de volgende fase van de samenwerking doorweegt naar de kant van het PI en dat het uiteindelijk toch de macht van het geld is die vaak bepaalt wie het laatste woord heeft (Kinsbergen 2007, 15).

De mate van lokaal eigenaarschap wordt verder ook beïnvloed door de ervaring van de lokale partner. Wanneer een PI in zee gaat met een al bestaande organisatie, die al eerder projecten heeft opgezet dan zal er eerder sprake zijn van een grotere mate van lokaal eigenaarschap (Wintraecken, 2008). Wanneer deze partner bovendien al eerder heeft samengewerkt met (Westerse) donateurs, lijkt deze beter in staat om 'zijn mannetje' te staan in de samenwerking. Een derde factor die van invloed is op het lokaal eigenaarschap is de mate waarin de lokale partner financieel afhankelijk is van het PI (Ibid., 58). Wanneer een PI slechts een klein aandeel heeft in de financiering van het project of wanneer een lokale

partner terug kan vallen op meerdere financieringsbronnen, voelt de partner zich minder vrijer om wel of niet in te gaan op voorstellen of verzoeken van het PI.

De resultaten

Voor de meeste initiatieven geldt, onafhankelijk van hoe PI's en partners samenwerken, dat op relatief korte termijn en met weinig menskracht en financiële middelen de geplande resultaten worden behaald. De logistieke problemen (i.c. aannemers die afspraken niet nakomen, overschrijding begroting) waar de meeste in de loop van de tijd tegenaan lopen worden met het nodige geduld en creativiteit het hoofd geboden waardoor de officiële opening van het project niet lang op zich laat wachten. Op output niveau lijkt het in algemene zin dan ook goed te zitten met de projecten (Kamara en Bakhuisen 2008, 24; Kinsbergen 2007, 16). Het weeshuis is gebouwd, het ziekenhuis gerenoveerd, de school uitgebreid met drie lokalen en een inkomensgenererend geitenproject gaat van start en de lokale bevolking maakt er gebruik van. De onderzoeken tonen aan dat de risico's van deze projecten zich eerder situeren op het niveau van de duurzaamheid: het weeshuis is gebouwd (output), 35 kinderen wordt een veilige omgeving geboden om op te groeien (outcome), maar wie betaalt het schoolgeld voor de kinderen over drie jaar en waar komt het geld voor de begeleiding en het onderhoud vandaan (duurzaamheid)? Het project functioneert vandaag, maar wat gebeurt er morgen, volgend jaar of over tien jaar? Een kritische analyse van de werkwijze van PI's laat zien dat de snelle, efficiënte opstartfase een duidelijke keerzijde kent die zijn weerslag heeft op de duurzaamheid van de projecten. De eerder vluchtige kennismaking tussen het PI en haar partner maakt dat de draaglast van projecten de draagkracht vaak te boven gaan. De partner blijkt niet altijd over de benodigde capaciteit te beschikken om een project draaiende te houden. Daarnaast geldt dat men door een focus op de korte termijn, lange termijnkosten vaak over het hoofd ziet. Er is behoefte aan geld voor salarissen, trainingen en onderhoud. Maar is het PI bereid om hierin te investeren? En als het PI dat is, is de achterban van het PI bereid om hier aan bij te dragen? Duidelijk is dat wanneer de duurzaamheid niet tot op zekere hoogte gewaarborgd is, ook de output en de outcome van projecten gevaar lopen. Want als er geen geld is voor het onderhoud van het weeshuis en de begeleiding van de kinderen zal het niet lang duren voor het de deuren moet sluiten en het weeshuis ongebruikt achter blijft.

De enorme bevoegenheid, de persoonlijke banden en de 'niet praten maar doen' mentaliteit blijkt dus enerzijds de motor te zijn waar veel projecten uit voortkomen maar anderzijds is het duidelijk dat dit eigenschappen zijn die de projecten op langere termijn de das om kunnen doen. Onderzoeken belichten verschillende aspecten van het werk van PI's waar nog ruimte is voor verbetering. De volgende paragraaf laat zien dat de hiervoor noodzakelijke leerbereidheid niet altijd even goed ingebed is binnen PI's maar dat er verbeteringen zichtbaar zijn op dit terrein.

Evalueren, rapporteren & leren

Verschillende studies laten zien dat PI's vaak tekort schieten daar waar het evaluatie en verantwoording betreft (Chelladurai 2006, 81; Schulpen 2007a, 45-46; Kamara & Bakhuisen 2008, 22; Bosmans 2008, 53-55). Niet altijd worden er grondige (externe) evaluaties uitgevoerd. Net als bij het realiseren van de projecten beperkt de focus van rapportages zich veelal tot de output van projecten. Er wordt beschreven welke concrete resultaten gepland waren, wat er gerealiseerd werd en wie daar mee geholpen is. Als gevolg is de verantwoording van PI's naar hun achterban vaak beperkt. Men vertelt dat het project is uitgevoerd en illustreert dit aan de hand van een foto, wat er eventueel moeilijk of fout ging deelt men niet altijd met de donateurs (Schulpen 2007a, 44). Vossen (2009) illustreert dit aan de hand van de

websites van PI's waar vaak enkel te lezen is 'hoe fantastisch het allemaal gaat'. Op die manier sturen PI's veelal een simplistisch beeld over ontwikkelingssamenwerking de wereld in. Het ontbreken van uitgebreide evaluaties bemoeilijkt de leerprocessen van PI's. Het risico bestaat dat PI's zelf overtuigd zijn dat het allemaal goed is gegaan en dat er geen aanleiding is om bepaalde veranderingen door te voeren in de werkwijze van het PI en haar partner. Het gevaar dreigt dat men van het ene project overgaat tot de opzet en uitvoering van een volgend project zonder op gestructureerde wijze nodige veranderingen in de werkwijze door te voeren.

Niet enkel het gebrek aan evaluaties bemoeilijkt het leerproces. Looy (2008, 66) beschrijft dat PI's het niet eenvoudig vinden om tijd en geld vrij te maken voor het investeren in bijvoorbeeld trainingen en workshops. PI's staan vaak weigerachtig tegenover investeringen in onderdelen die niet direct bijdragen aan verbeterde leefomstandigheden van de doelgroep (Ibid.). Het onderzoek laat wel een positieve trend zien. Doorheen de tijd zien PI's en hun partners meer en meer in dat investeren in de capaciteit noodzakelijk is wil men komen tot duurzame interventies. Ook het onderzoek van Roggeveen, L., Broekhuijsen, M. & Blommerde, S. (2008, 5) laat een zelfde trend zien. Het onderzoek toont aan dat meer ervaren PI's een grotere wens hebben om te professionaliseren en meer besef hebben van het belang om te investeren in kennis en vaardigheden. Deze 'middengroep', zoals de meer ervaren groep in het rapport wordt aangewezen, is ook bereid meer geld en uren te investeren in kennis en vaardigheden. Bovendien hebben PI's in deze groep andere leerbehoeften, ze willen bijvoorbeeld meer kennis en vaardigheden opdoen over het geven van voorlichting in Nederland. De eerste resultaten van het lopende CIDIN-onderzoek laten zien dat de grotere bereidheid om te leren onder oudere PI's zich ook daadwerkelijk vertaalt in gedrag. Hoe ouder een organisatie, hoe meer trainingen de leden van het PI volgen.

Bosmans (2008, 60-61) ziet mogelijkheden om via de officiële medefinanciers te werken aan kwaliteitsverbetering van het werk van PI's. Zijn onderzoek laat zien dat er in de relatie tussen PI's en medefinanciers niet louter sprake is van een financiële transactie, maar dat er ook invloed uitgaat van medefinanciers op voorstellen en werkwijze van PI's. Dit is vooral het geval wanneer de mate waarin het PI afhankelijk is van de medefinanciers groter wordt en wanneer er sprake is van een langdurige samenwerking (Ibid., 36).

Onderzoeken (zie, onder andere, Looy 2008; Roggeveen, L., Broekhuijsen, M. & Blommerde, S. 2008) laten, tot slot, zien dat PI's die al enige projectervaring hebben opgedaan zich al doende bewust worden van een aantal van de bovengenoemde valkuilen en hun werkwijze hier vaak op aanpassen. Ze nemen vaker de tijd om samen met hun partner een gedegen projectplan uit te werken, gaan eerder in gesprek met andere (lokale) organisaties, voeren een behoefte onderzoek uit onder de lokale bevolking en evalueren hun projecten.

5. PI's in het Noorden: werken aan draagvlak

Het laatste onderdeel van dit rapport zoomt in op de activiteiten die PI's uitvoeren in Nederland: de zogenaamde draagvlakactiviteiten. Hoewel de hier gehanteerde PI-definitie (zie onderdeel 1) dergelijke activiteiten niet 'verplicht' stelt voeren de meeste PI's ook activiteiten uit gericht op het versterken van het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking. Al in 2005 constateerden Brok & Bouzoubaa (2005, iv) dat PI's draagvlakversterking een belangrijke taak vinden. Tegelijk: de mensen die PI's bereiken zijn vaak 'al op één of andere manier betrokken zijn bij ontwikkelingssamenwerking'. Nuchter constateerden de onderzoekers dan ook dat de draagvlakactiviteiten van PI's 'weinig draagvlakvergroterend werken' en dat zij vooral 'preken voor eigen parochie'.

Sindsdien is er wel het nodige gezegd over PI's en draagvlak (zie, onder andere, Schulpen 2007b, Van der Sanden 2008), maar het duurde tot 2009 voor er nieuw materiaal beschikbaar kwam dat meer inzicht verstreekte. Hoe belangrijk is draagvlak voor PI's, wat beogen ze met hun draagvlak gerelateerde activiteiten te bereiken en welke soort activiteiten ontplooiën ze zoal? Dit zijn de centrale vragen van het in 2009 uitgevoerde onderzoek van Smeets en dat als leidraad is genomen voor dit onderdeel.¹³ Draagvlak zelf is hier gedefinieerd als 'al dan niet door kennis gedragen, houding en gedrag ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking' (zie Develtere 2003, DGIS 2009b, IOB 2009, AIV 2009, CIDIN 2009).

5.1 Het belang van draagvlak

90% van de PI's ziet zich primair als ontwikkelingsorganisatie. De overige 10% zegt in de eerste plaats te willen bijdragen aan draagvlakversterking. Toch is 88% van mening dat het van belang is om te investeren in het draagvlak voor Ontwikkelingssamenwerking. Dat belang wordt voor een deel ingegeven door 'altruïstische' motieven. Draagvlakactiviteiten zijn dan gericht op het creëren van betrokkenheid van burgers bij mensen in ontwikkelingslanden, hun problemen en (in het algemeen) bij wat daar in het kader van ontwikkelingsamenwerking aan wordt gedaan (zie Tabel 5.1). Anders gezegd: men tracht mensen er van bewust te maken dat er meer is in deze wereld dan alleen Nederland.

---

¹³ Gegevens in dit onderdeel zijn, tenzij anders aangegeven, dan ook afkomstig uit Smeets 2009.

Tabel 5.1 Doelen van draagvlakactiviteiten (N= 744)*

Doelen	(%)
1. Fondsen werven voor de ontwikkelingsactiviteiten van het PI	60,5
2. Mensen interesseren voor de ontwikkelingsactiviteiten van het PI	40,7
3. Mensen informeren over de ontwikkelingactiviteiten van het PI	38,0
4. Draagvlakactiviteiten organiseren is een voorwaarde om subsidie te krijgen	12,1
5. Zorgen dat mensen zich solidair gaan voelen met mensen in ontwikkelingslanden	34,9
6. Interesse kweken in ontwikkelingslanden, zodat ze meer waarde hechten aan OS	34,7
7. Mensen motiveren om zelf actief te worden op het gebied van OS	21,1
8. Mensen informeren over problemen van mensen in ontwikkelingslanden	44,6
9. Fondsen werven voor ontwikkelingssamenwerking in het algemeen	9,3

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

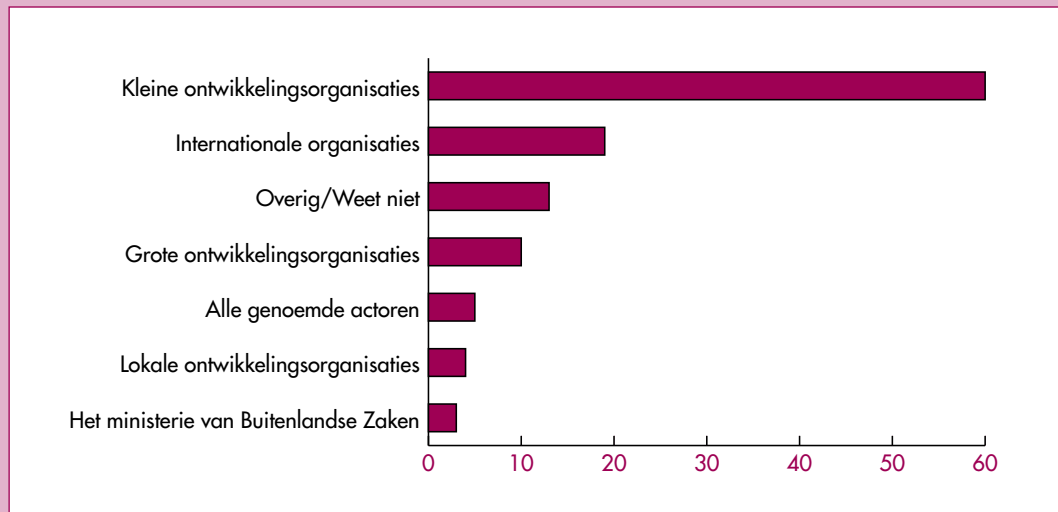
* Respondenten werden gevraagd de voor hen drie belangrijkste doelen aan te vinken. 60,5% van alle cases betekent dan ook dat voor 60,5% van alle PI's het doel 'Fondsen werven voor de ontwikkelingsactiviteiten van het PI' één van de drie belangrijkste doelen is om draagvlakactiviteiten uit te voeren. Het totaal van alle percentages is overschrijdt dan ook de 100%.

Voor een ander deel dient het nut van draagvlakactiviteiten voor PI's echter te worden gezocht in 'eigenbelang'. Draagvlakactiviteiten zijn dan noodzakelijk omdat ze de grondslag vormen voor donaties. Zoals eerder aangegeven zijn PI's voor een belangrijk deel van hun activiteiten afhankelijk van particuliere giften. Voor 38% is dit hun belangrijkste bron van inkomsten (CIDIN PI Database 2008-2009). Zonder donaties dus geen PI en met meer geld zijn er ook meer mogelijkheden voor het uitvoeren van ontwikkelingsprojecten. Bovendien: actief zijn op draagvlakterrein in Nederland is een voorwaarde voor cofinanciering door organisaties zoals NCDO, Wilde Ganzen en de Linkis-organisaties. 75% van de PI's is er zelfs van overtuigd dat ze in de eerste plaats ondersteund worden door deze organisaties omwille van hun veronderstelde bijdrage aan het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking en niet zozeer om de bijdrage van PI's aan armoedebestrijding.

Dit alles betekent ook dat in de draagvlakactiviteiten van PI's er (vrijwel) altijd een link is met het eigen PI.¹⁴ Dit varieert van PI's die hun gehele verhaal beperken tot de ontwikkelingsactiviteiten van hun eigen organisatie tot PI's die hun ervaringen van hun werkzaamheden in ontwikkelingslanden als voorbeeld gebruiken om die bredere boodschap te illustreren. Naast de doelen die PI's aan draagvlak hangen (zie Tabel 5.1) is de link met de eigen organisatie ook helder indien wordt gekeken naar het object van de draagvlakactiviteiten. Figuur 5.1 laat duidelijk zien dat volgens 58% van de PI's dergelijke activiteiten moeten leiden tot groeiende steun voor het werk van kleinschalige organisaties (i.c., organisaties zoals zij zelf).

14 De studie van Van der Sanden (2008) laat zien dat leden van PI's zelf niet altijd goed op de hoogte zijn van ontwikkelingssamenwerking in het algemeen of het beleid van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in het bijzonder. De focus op het eigen PI in veel draagvlakactiviteiten zou dus ook wel eens te maken kunnen hebben met onkunde dan met onwil.

Figuur 5.1 **Object van draagvlakactiviteiten** (N= 714, %)*

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

* Respondenten werden gevraagd: 'Waartoe vindt u dat draagvlakactiviteiten in de eerste plaats moeten leiden? Tot een groeiende steun voor het werk van...'

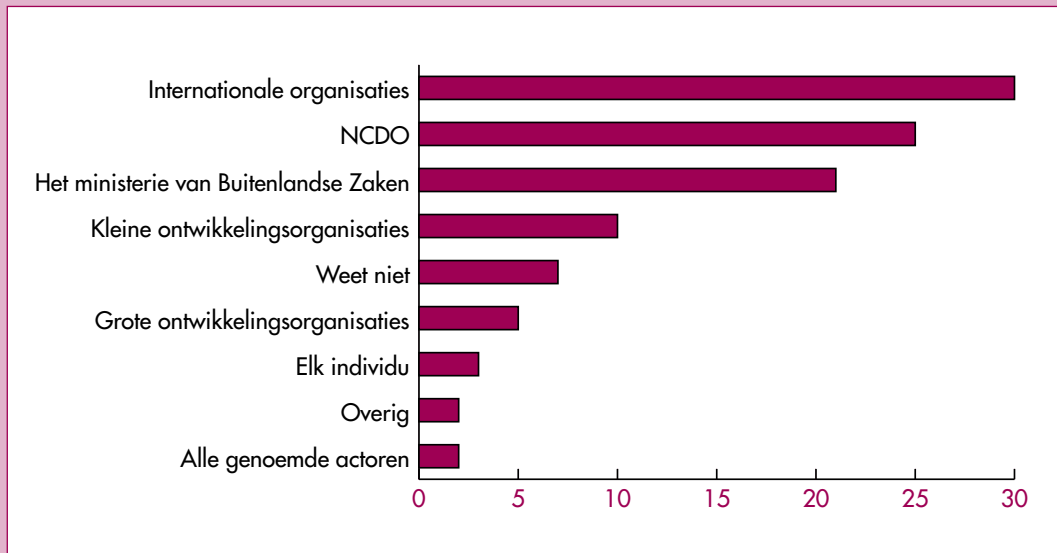
In aansluiting op het onderzoek van Brok & Bouzoubaa (2005) concludeert ook Smeets (2009) dat PI's zichzelf als een 'zeer waardevolle actor' zien op het gebied van draagvlakversterking. De kracht en tegelijkertijd het unieke van het PI zijn de kleinschaligheid van de organisatie en de persoonlijke benadering naar de achterban. Deze twee factoren maken dat het contact tussen de boodschapper (PI) en de ontvanger (de achterban) als veel intensiever wordt gezien dan bij bijvoorbeeld grootscheepse media-campagnes van de traditionele organisaties. PI's hebben dan ook het idee dat als hun verhaal in kleine kring keer op keer wordt verteld, hun boodschap veel beter beklijft. Hun kleinschaligheid vormt hun inziens dus niet zozeer een beperking, maar juist een kracht.

Deze gevoelens gaan echter niet gepaard met het idee dat zij als PI ook als eerste verantwoordelijkheid dragen. Integendeel zelfs. Op het vlak van draagvlak zien PI's hun rol eerder als aanvullend op het werk van andere ontwikkelingsactoren dan als vervangend.¹⁵ Bovendien, en sterker, de verantwoordelijkheid voor de draagvlaktaak plaatsen PI's hoofdzakelijk op een hoger niveau en buiten de kleinschalige organisaties. Internationale organisaties (bv. Verenigde Naties, Wereldbank), NCDO en het Ministerie van Buitenlandse Zaken zijn de actoren die een grotere verantwoordelijkheid dragen voor het creëren van draagvlak (zie ook Figuur 5.2). Overigens leidt het koppelen van het eigenbelangdoel aan deze verant-

15 Schulpen (2007a) stelde dat een van de gevaren van de relatie PI-draagvlak is dat particuliere initiatieven niet alleen voornamelijk draagvlak voor zich zelf willen creëren, maar ook dat ze daarmee tegelijk het draagvlak voor andere ontwikkelingsactoren ondermijnen. De aanvullende taak die PI's voor zichzelf zien suggereert dat dit laatste in de praktijk wel mee zal vallen. Of toch niet? In een van de cases die Smeets (2009) beschrijft wordt een mooi voorbeeld gegeven van het bedoeld of onbedoeld creëren van 'negatief draagvlak': 'In Gambia zagen we dat met betrekkelijk weinig middelen grote resultaten geboekt konden worden. We zagen ook hoe de grote ontwikkelingsorganisaties gehuisvest waren en de grote auto's waarin ze reden en hoorden dat 60% tot 80% van het geld dat in zo'n organisatie wordt gestoken in die organisatie blijft hangen. Toen dachten wij: laten we zelf op vrijwillige basis kleinschalige projecten gaan ondersteunen. 95% tot 98% wordt direct besteed aan de projecten.'

woordelijkheidsvraag tot een interessante paradox. Immers: daar waar draagvlakactiviteiten voornamelijk zouden moeten leiden tot steun voor kleinschalige organisaties (PI's) ligt de verantwoordelijkheid voor het creëren van dat draagvlak in eerste instantie bij internationale organisaties, NCDO en het ministerie.

Figuur 5.2 Verantwoordelijkheid draagvlakversterking (N= 718, %)

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

5.2 Het hoe van draagvlak

Het scala aan draagvlakactiviteiten dat PI's kunnen organiseren varieert van benefietconcerten tot bridge drives en van presentaties voor service clubs tot hondenraces. Om grip te krijgen op deze diversiteit aan activiteiten maakt de IOB (2008, 53) een onderscheid tussen directe en indirecte draagvlakactiviteiten. Bij een directe activiteit is er interactie mogelijk tussen het publiek en het PI, bij indirecte activiteiten is dit niet het geval. Onder de eerste groep vallen zulke zaken als presentaties, informatiestands, gastlessen, debat-bijeenkomsten en workshops. Bij indirecte activiteiten gaat het bijvoorbeeld om een (digitale) nieuwsbrief, een website bijhouden of het plaatsen van een interview of artikel in de media. Onderzoek van Smeets (2009) laat zien dat indirecte activiteiten duidelijk meer en frequenter worden georganiseerd (zie Tabel 5.2). Een verklaring zou kunnen zijn dat met bijvoorbeeld een website of een nieuwsbrief met relatief weinig moeite grote groepen mensen kunnen worden bereikt. Directe activiteiten, zoals een discussie sessie, vereisen een beduidend grotere inspanning.

Aansluitend op de altruïsme-eigenbelang discussie, is een tweede onderscheid mogelijk tussen algemene activiteiten en PI-georiënteerde activiteiten. Bij de eerste soort activiteiten staat ontwikkelingssamenwerking in zijn algemeenheid centraal (bijvoorbeeld een presentatie over vrouwen en microkredieten); bij de tweede staat het werk van de eigen PI centraal (bijvoorbeeld een voorlichting over de ontwikkelingsactiviteiten van een PI in Ghana). In de praktijk blijken PI's voornamelijk PI-georiënteerde activiteiten te organiseren; algemene activiteiten zijn een stuk minder populair (zie Tabel 5.2). Het lijkt er dan ook op

dat er een verband bestaat tussen de ruimte die een activiteit biedt om het eigen PI te 'promoten' en de populariteit van een activiteit.

Tabel 5.2 **Draagvlakactiviteiten georganiseerd in 2007** (N= 666)

Draagvlakactiviteit	PI's dat activiteit in 2007 organiseerde (%)	Gemiddeld aantal mensen bereikt
Directe activiteiten		
1. Informatie bijeenkomst, presentatie of lezing over het eigen PI en zijn ontwikkelingsactiviteiten	72,5	155
2. Informatiebijeenkomst, presentatie of lezing over een onderwerp gerelateerd aan ontwikkelingssamenwerking in het algemeen	33,8	41
3. Informatie stand	58,3	929
4. Gastles (bij een onderwijsinstelling)	54,4	110
5. Discussie / Debat	41,4	46
6. Workshop	21,8	14
Indirecte activiteiten		
1. Nieuwsbrief	79,1	730
2. Website	74,5	3.021
3. Interview in de media	66,8	24.063

Bron: CIDIN PI-Database 2008-2009

Tabel 5.2 laat zien hoeveel mensen gemiddeld bereikt worden met de verschillende draagvlakactiviteiten.¹⁶ Uiteraard zijn er aanzienlijke verschillen. Belangrijker is echter dat 'bereik' in deze nog weinig inhoud heeft. In dat kader is het interessant dat een deel van de PI's (35%) aangeeft vooral mensen te bereiken die niet bekend zijn met het PI én nog niet betrokken zijn in de wereld van ontwikkelingssamenwerking. Dit geeft de indruk dat er veel mogelijkheden zijn tot verbreding van draagvlak. De vraag is uiteraard in hoeverre dat beeld klopt. Simultaan uitgevoerd kwalitatief onderzoek bij een beperkt aantal draagvlakactiviteiten (Smeets 2009) laat zien dat er in veel gevallen vooraf al een relatie is tussen het PI en de bezoeker. Vaak gaat het daarbij niet eens zozeer om sponsors of vrijwilligers van het betreffende PI, maar om familieleden en vrienden van een van de PI-leden. Het 'preken voor eigen parochie' (Brok en Bouzoubaa 2005, 54) lijkt hiermee toch weer een stuk aannemelijker. Een groot deel van de aanwezigen geeft ook aan dat de door hen bijgewoonde activiteit weinig nieuwe informatie opleverde.

¹⁶ PI's maken zelden een helder onderscheid tussen doelgroepen. Voor veel van hen bestaat de doelgroep van hun draagvlakactiviteit uit 'de Nederlandse burger'.

6. Afsluitend

Mede op basis van de in dit rapport besproken onderzoeken wordt er de laatste jaren meer geschreven en gediscussieerd over het PI als nieuwe actor in het veld van ontwikkelingssamenwerking. Daar waar de toonzetting aanvankelijk varieerde van neutraal tot positief evolueerde die onder invloed van het onderzoek en het debat naar een constructief kritische benadering van PI's. Het debat en die onderzoeken zijn tegelijk tekenen in een proces van erkenning van het PI als volwaardige actor in de ontwikkelingssector.

Dat laatste betekent ook dat er, ondanks tegengestelde gevoelens bij veel PI's, steeds meer met het PI wordt gesproken in plaats van alleen over hen. PI's hebben duidelijk hun stem laten horen bij het uitkomen van het nieuwe beleidskader van het Minbuza. Het PI werd daarin vertegenwoordigd door brancheorganisaties Partin die in mei 2009, analoog aan de koepelorganisaties voor de gevestigde ontwikkelingsorganisaties Partos, werd opgericht. Deze brancheorganisaties heeft als doel om enerzijds de belangen te behartigen van de PI's en anderzijds bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van het werk van haar leden (Partin, 2009).

Daarnaast reageerde de sector, meer bepaald het Centraal Bureau voor Fondsenwerving (CBF), door het ontwikkelen van het CBF certificaat voor kleine goede doelen (CBF, 2009). De onderzoeken en kritische discussies die daar op volgden zorgden er ook voor dat ondersteunende organisaties meer tijd en geld gingen investeren in inhoudelijke ondersteuning, training en netwerkbijeenkomsten voor de PI's. Naast het ervaringsleren zijn er dus meer mogelijkheden bijgekomen om kennis en vaardigheden op te doen over het complexe vak 'ontwikkelingswerk'. PI's maken veelvuldig gebruik van dit aanbod wat een belangrijke indicatie is van leerbereidheid. Maar ook PI's onderling gaan meer en meer met elkaar, met onderzoekers en gevestigde ontwikkelingsactoren in gesprek, onder andere over hun rol als ontwikkelingsactor en bijhorende verantwoordelijkheden.

De onderzoeksresultaten zoals hier besproken bieden aanleiding voor de (traditionele) sector om stil te staan bij vragen als: 'Wat wil het PI, wat doet het PI, wat kan het PI en wat willen we als gevolg met deze organisaties?'. Is het bijvoorbeeld een logische keuze om het PI te ondersteunen omwille van de veronderstelde bijdrage aan het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking wanneer de organisaties zelf aangeven armoedebestrijding op de eerste plaats te zetten?

Terugkijkend naar wat we de voorbije jaren leerden over het PI kunnen een aantal algemene lessen worden getrokken. Waar PI's in hun werk vaak sterk gedreven worden door hun hart, zou het de projectresultaten op de lange termijn ten goede komen om vanaf het begin, meer rationele afwegingen te maken. Tegelijkertijd is het aan te raden om niet louter te focussen op de (korte termijn) resultaten en het hier en nu, maar om vanaf de start ook vooruit te kijken en meer aandacht te besteden aan het proces. Dit hangt samen met de oproep om het tempo te matigen en meer tijd in te bouwen voor kritische (zelf) reflectie. De onderzoeksresultaten motiveren tot een open houding waarin de eigen ideeën en werkwijze bevroegd en getoetst worden door met anderen in gesprek te gaan en om zo van 'goede bedoelingen' te komen tot 'goed doen'.

Vijf jaar PI onderzoek en discussie hebben veel waardevolle inzichten opgeleverd over deze alternatieve ontwikkelingsactor. En hoewel er al veel bekend is, zal het onderzoek in de komende jaren worden voortgezet. Zo zal het promotieonderzoek van het CIDIN het werk van PI's in de ontwikkelingslanden verder analyseren. Daarnaast zal er aandacht worden besteed aan de meerwaarde van de ondersteuning van PI's door medefinanciers en aan de ontwikkelingen die PI's door de jaren heen doormaken. Het volgen, analyseren en onderzoeken van het PI past niet alleen in de lange traditie van het CIDIN, maar hoort ook bij de status van het PI als het nieuwe loof aan de 'ontwikkelingssamenwerkingsboom'.

Literatuur

- Adviesraad Internationale Vraagstukken (2009). *Ontwikkelingssamenwerking: nut en noodzaak van draagvlak*. Den Haag: AIV.
- Bosmans, M. (2008). *Support or Incorporation. The Relationship between Nongovernmental Development Organisations and Private Initiatives*. Masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, CIDIN.
- Brok, M. & Bouzoubaa, H. (2005). *Particuliere Initiatieven op het gebied van ontwikkelingssamenwerking*. Masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, CIDIN / NCDO.
- Bruyn, T. de & Huyse, H. (2009). *De Vierde Pijler van de Vlaamse Ontwikkelingssamenwerking: voorbij de eerste kennismaking*. Leuven: HIVA.
- CIDIN (2009). NGO-Database. www.ngo-database.nl.
- CBF (2009). *CBF-Certificaat voor kleine goede doelen*, www.cbf.nl.
- CBS (2009a). *Religie aan het begin van de 21ste eeuw*. Den Haag: CBS.
- CBS (2009b). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2009*. Den Haag: CBS.
- CPB (2009). *Uitgebreide kerngegevens: meest recente ramingen 2007-2010*. www.cpb.nl
- Chelladurai, S. (2006). *Private Initiatives: SBP Projects of Cordaid in India*. Den Haag: Cordaid (niet gepubliceerd evaluatierapport).
- Develtere, P. (2003). *Het draagvlak voor duurzame ontwikkeling: Wat het is en zou kunnen zijn*. Antwerpen: De Boeck.
- Develtere, P. & Stessens, J. (2006). *De vierde pijler van de ontwikkelingssamenwerking in Vlaanderen: de opmars van de levensverbeteraar*. Leuven: HIVA.
- Develtere, P. (2009). *De vrije markt van de ontwikkelingssamenwerking*. Leuven: Davidsfonds.
- DGIS (2009a). *Kamerbrief over modernisering draagvlak ontwikkelingssamenwerking*. Den Haag: DGIS.
- DGIS (2009b). *Medefinancieringsstelsel 2011-2015 (MFS II)*. Den Haag: DGIS.
- DGIS (2009c). *Kamerbrief inzake beleidsnotitie Maatschappelijke Organisaties: 'Samenwerken, Maatwerk, Meerwaarde'*. Den Haag: DGIS.
- IOB (2008). *X-plore programma*. Den Haag: IOB.
- IOB (2009). *Draagvlakonderzoek. Evalueerbaarheid en resultaten*. Den Haag: IOB.
- Juffermans, K. (2008). *Tourism, poverty and aid: representations of the Third World Other in Small-scale Development Project Websites*. Tilburg: Universiteit Tilburg.
- Kamara, S. & Bakhuizen, K. (2008). *Evaluation of Private Initiatives in Ghana*. Den Haag/Utrecht: Cordaid-Impulsis (niet gepubliceerd evaluatierapport).
- Kinsbergen, S. (2006). *Private Initiatives and Established NGO's in Post Tsunami Sri Lanka - Comparing the Participation of Local Partners and Beneficiaries in Tsunami-projects of Private Initiatives and Established NGO's*. Masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, CIDIN.
- Kinsbergen, S. (2007). *Particuliere initiatieven op het gebied van ontwikkelingssamenwerking – de risico's van het vak*. Post-doctoraalscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, CIDIN-Wilde Ganzen.
- Kinsbergen, S. & Stoffers, W. (2008). *Linkis goedkeuringen 2004-2007 - Een kwantitatief overzicht*. Den Haag: Oxfam Novib (niet gepubliceerd onderzoeksverslag).
- Lampert, M., Lelij, B. van der, de Kamps, C. en van Duijn, S. (2006). *Barometer Ontwikkelingssamenwerking 2006*. Trends en ontwikkelingen. Amsterdam: Motivaction-NCDO.

- Looy, H. (2008). *From Charity to Development. Learning by Doing*. Masterscriptie, Universiteit Utrecht.
- Man, R. & Hemert, M. van (2006). *Motivatie en geefgedrag: kleinschalige particuliere initiatieven in de goede doelen branche*. Haarlem: Delphi Fondsen en Ledenwerving-NCDO.
- Mediad (2008). *Een certificaat voor goede doelen met een beperkte omvang*. Mediad-CBF.
- NBTC-NIPO (2008). *Factsheet Themarapport Verre vakanties*. NBTC-NIPO.
- Onze Wereld (2007). *Doet u genoeg voor een betere wereld?* Amsterdam: Stichting Global Village Media, Nr. 2: 31.
- Onze Wereld (2008). *Doet u genoeg voor een betere wereld?* Amsterdam: Stichting Global Village Media, Nr. 2: 8-10.
- Onze Wereld (2009). *Doet u genoeg voor een betere wereld?* Amsterdam: Stichting Global Village Media, Nr. 2: 8-10.
- Oost, J. (2006). *Na de Tsunami – Particuliere Initiatieven in kaart gebracht*. Masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, CIDIN.
- Polman, L. (2008). *De Crisiskaravaan. Achter de schermen van de noodhulpindustrie*. Amsterdam: Balans.
- Roggeveen, L., Broekhuijsen, M. & Blommerde, S. (2008). *Kennisbehoefte particulier Initiatief - Vraag en aanbod in kaart gebracht*. Amsterdam: Evaluatiegroep-NCDO (niet gepubliceerd onderzoeksverslag).
- Sanden, M. van der (2008). *Doe-het-zelven voor Draagvlak. De ondersteuning voor Particuliere Initiatieven ten behoeve van het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking*. Masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, CIDIN-Hivos.
- Schulpen, L. (2007a). *Development in the 'Africa for beginners'. Dutch Private Initiatives in Ghana and Malawi*. Nijmegen: CIDIN (niet gepubliceerd onderzoeksverslag).
- Schulpen, L. (2007b). *Draagvlak en Particuliere Initiatieven*. Nijmegen: CIDIN (toespraak Context Masterclass lectures, 22 november).
- Sikkema, K., Bochove, A. van & Koster, E. (2006). *Tussen 'Leuk Meegenomen' en 'Echt Meedoen' – Evaluatie van de Front Offices voor particuliere projectaanvragen in de ontwikkelingssamenwerking*. Leiden: Blauwberg-Minbuza.
- Smeets, A. (2009). *Private Initiatives and the challenge of public support. Viewpoints of PI's on Public Support and the way they give form to it in practice*. Masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, CIDIN.
- Vossen, M. (2009). *Goed bezig!?* Column voor 'De dag van het particulier initiatief', 19 april 2009 in Lux Nijmegen.
- WWAV (2009). *Onderzoeksrapportage Het Nederlandse Donateurspanel, september 2009*. Warden: WWAV.
- Westra, E. (2008). *Do-It-Yourself Development. In search of an Assessment Framework for Dutch Private Development Initiatives in South Africa*. Masterscriptie, Universiteit van Amsterdam.
- Wintraecken, E. (2008). *Private Initiatives: Partner- or donor-driven partnership?* Masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, CIDIN.
- Zindel, L. (2009). *'They have the clock, we have the time'*. Masterscriptie, Universiteit Tilburg.

